

BOUWHISTORISCH ONDERZOEK
Scholencomplex Zwartewaalstraat 28, Rotterdam

16 oktober 2023

Polderman
cultuurhistorie restauratie architectuur

Colofon

Bouwhistorisch onderzoek:

Object: Scholencomplex
Adres: Zwartewaalstraat 28 en Hoogvlietstraat 25, Rotterdam
Monumentstatus: Rijksmonument; complexnr. 529864, monumentnrs. 529866 en 529867
Kadastraal: Gemeente Charlois; sectie G, nummers 6133 t/m 6135

Opdrachtgever:

Naam: Stichting BOOR
Contactpersoon:
Adres: Schiekade 34
3032 AJ Rotterdam

Adviseur:

Naam: Bureau Polderman B.V.
Adres: Eendrachtsweg 67
3012 LG Rotterdam
Telefoon: 010-4363250
E-mail: info@bureaupolderman.nl

Auteurs

Bouwhistoricus:
Redactie:

Status: Definitief
Datum: 16 oktober 2023

Inleiding

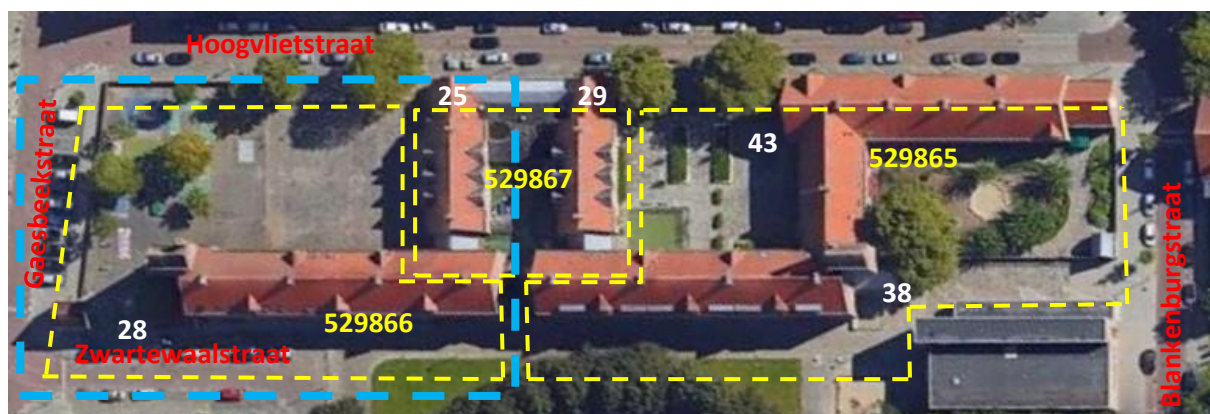
Gebouweigenaar Stichting BOOR is voornemens het als rijksmonument beschermde scholencomplex aan de Zwartewaalstraat 28 en Hoogvlietstraat 25 te restaureren en te verbouwen. Bureau Polderman is gevraagd een bouwhistorisch onderzoek naar het complex uit te voeren. Het doel is te komen tot een cultuurhistorische waardenstelling, die als onderlegger kan dienen voor het opstellen van plannen, alsmede voor de beoordeling van deze plannen door het bevoegd gezag.

Onderhavige rapportage doet verslag van de resultaten van het bouwhistorisch onderzoek naar het complex. Het schoolcomplex zelf is groter en omvat ook gebouwen aan Zwartewaalstraat 38 en Hoogvlietstraat 29 en 43; deze bouwdelen zullen ook gerestaureerd en verbouwd worden, maar maken geen deel uit van deze rapportage. De rapportage betreft een bouwhistorische verkenning als bedoeld in de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek 2009 van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en bevat daartoe de volgende onderdelen:

- Achtergrond en omgeving..... 4
- Beschrijving van de bestaande situatie..... 30
- Beschrijving van de bouwhistorische sporen..... 40
- Conclusie bouwgeschiedenis..... 79
- Globale waardenstelling en aanbevelingen..... 81
- Bronnen en verantwoording illustraties..... 84
- Bijlagen:
 - 1. Redengevende beschrijving,
 - 2. Grafische weergave van de globale waardenstelling.

De inspectie is beperkt gebleven tot de thans zichtbare en toegankelijke delen van het pand. De kelder stond vol water en was derhalve slechts gedeeltelijk toegankelijk.

Rotterdam, 16 oktober 2023

Situatie om het als rijksmonument beschermde scholencomplex "Zwartewaalstraat", nummer 529864.

Het complex bestaat uit de complexonderdelen 529865 (het zuidoostelijke schoolgebouw), 529866 (het noordwestelijke schoolgebouw) en 529867 (de gymnastiekscholen).

Deze bouwhistorische verkenning beperkt zich tot de delen die thans tijdelijk verhuurd worden (IN BLAUW), te weten; Zwartewaalstraat 28 en Hoogvlietstraat 25.

Achtergrond en omgeving

Het scholencomplex aan de Zwartewaalstraat 28 is gelegen in de Tarwewijk in het Rotterdamse stadsdeel Charlois. Het stadsdeel ligt op de Linker Maasoever, ten zuiden van het stadscentrum.

Charlois

Tot in de 15^e eeuw bestond de noordelijke oever van het eiland IJsselmonde grotendeels uit buitendijks gebied. Deze moerasachtige gebieden, "gorzen" in lokaal dialect, waren aan het getij onderhevig en werden daardoor niet bewoond of gebruikt als landbouwgrond. Van het gebied rond het huidige Charlois wordt voor het eerst melding gemaakt als het in 1456 door Jacob van Gaasbeek wordt verkocht aan Filips de Goede, graaf van Holland. Na de dood van Jacob van Gaasbeek draagt Filips de Goede diverse bezittingen, waaronder dit gebied, over aan zijn zoon Karel de Stoute, heer van het graafschap Charolais in Frankrijk. In 1460 gaf hij het land als beloning voor trouwe dienst aan drie adellijke gunstelingen uit zijn omgeving. Deze verkochten het land vervolgens aan drie hoge Hollands-Zeeuwse ambtenaren; Mathijs de Buyser, Ysbrant Uyttenhage en Meester Arend van Woude. Deze landheren gaven de grond op 14 augustus 1460 aan een aantal "annemers", die het gebied daadwerkelijk zouden bedijken en gebruiken. In ruil voor de grond eisten de landheren een zevende deel van de nieuwe polder op. De nieuwe polder zou gebruikt worden voor het verbouwen van koren, circa 1 procent van de grond moest gebruikt worden voor de stichting van een kerk gewijd aan St. Clemens. De nieuwe polder kreeg van de drie abtenaren vervolgens de naam "Charolais" (later verbasterd naar Charlois), als eerbetoon aan de schenker van het gebied; Karel de Stoute, heer van Charolais.

In de polder werd het dorp Charlois gesticht, waarbij de nieuwe St. Clemenskerk in de kern zou komen te staan. In de jaren na de stichting begon het dorp te groeien en nam het met de nieuwe kerk de rol van religieus centrum in. De inwoners van het gebied haalden hun inkomsten voornamelijk uit de graan-, aardappel en vlasteelt. Daarnaast was men in het gebied ook actief in de fruitteelt, tuinbouw, veeteelt en riet- en houthandel.

Medio 19^e eeuw behoorde Charlois met circa 3000 inwoners tot de grotere dorpen op het eiland. Ondanks de industrialisatie van die periode bleef Charlois een landelijk karakter houden en beschikte het qua industrie alleen over kleine ondernemingen als een windkorenmolen, een scheepstimmerwerf, een haven, een grutterij en een eest. In 1874 werd uit praktische en financiële overwegingen overgegaan tot de annexatie van de gemeente Katendrecht. In diezelfde periode begon de industrialisatie van Rotterdam wel voor veranderingen te zorgen; de stad zag in de zuidelijke oever van de rivier een goede plek om de havengebieden uit te breiden. De eerste stap vormden de grenswijzigingen op het schiereiland Feyenoord, om daar een nieuwe stapelhaven en woonwijk te creëren. Wegens de geplande havenuitbreidingen in westelijke richting werd in 1895 door de gemeente Rotterdam overgegaan tot de annexatie van Charlois. Op het grondgebied van de voormalige gemeente ontstonden onder meer de Rijnhaven (1887-1893), de Maashaven (1898-1905) en de Waalhaven (1907-1930). Voor de aanleg van de havenbassins en de daarbij behorende voorzieningen moest veel van het polderlandschap en zelfs een groot deel van het dorp Katendrecht wijken. Charlois transformeerde naar een stedelijk gebied met veel industrie en nijverheid en verloor zijn landelijke karakter. Slechts enkele gebouwen, waaronder de Oude Kerk, het voormalige raadhuis en de korenmolen herinneren nog aan het dorp waaruit de huidige wijk Charlois is ontstaan.

Charlois omstreeks 1850, de rode punt geeft de Oude Kerk als markering van het centrum van het dorp weer. (via www.watwaswaar.nl)

Charlois en Katendrecht als wijken van Rotterdam in 1938, de rode punt geeft weer de locatie van de Oude Kerk aan. (via www.watwaswaar.nl)

De scholenbouw in de tweede helft van de 19^e eeuw en het begin van de 20^e eeuw

Door de groei van de stad en het aantal schoolgaande kinderen in de tweede helft van de 19^e eeuw steeg ook de vraag naar nieuwe scholen. De bouw van scholen werd door de overheid aanvankelijk overgelaten aan particuliere organisaties; gemeentebesturen en instellingen en hadden zichzelf alleen een wetgevende rol toebedeeld. Rotterdam had, zoals veel oude steden, moeite met het situeren van scholen in de dichtbebouwde binnenstad. Nieuwe scholen werden vaak in bestaande panden gesitueerd en nieuwbouw werd vaak naar de beschikbare ruimte gemodelleerd. De scholen uit deze periode waren daarom vaak onpraktisch en boden zeker geen verantwoorde leeromgeving. In 1861 kwam Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland met richtlijnen voor het ontwerpen van schoolgebouwen, waarbij onder andere aandacht aan de indeling van plattegronden, zonoriëntatie en daglichttoetreding werd gegeven. Hoewel het bouwen in de binnenstad problematisch bleef, leverden de nieuwe en ruime stadsdelen die in deze periode buiten de oude binnenstad tot stand kwamen nieuwe mogelijkheden op voor het oprichten van deugdelijker scholen.

In de jaren daarna kregen de bouwvoorschriften voor scholen steeds meer vorm. Onder andere de nieuwe Lager Onderwijswet uit 1878 en het daaruit volgende Koninklijk Besluit van 1880 gaven ontwerpende partijen meer handvatten voor het ontwerpen van betere scholen. Veel aandacht ging uit naar het verbeteren van de (leer)omstandigheden, zoals het bepalen van minimale afmetingen van werkplekken, lokalen en verkeersruimten en naar meer daglichttoetreding. Ingegeven door de vele choleraepidemieën die het land hadden geteisterd, kwam er ook meer aandacht voor hygiëne. Gangen werden breder voor meer luchtcirculatie en lokalen kregen ventilatievoorzieningen. Ook werden privaten en garderobes, die voorheen vaak direct aan het lokaal grensden, verplaatst naar de gang. In deze periode ontstonden scholen met een plattegrond waarbij de lokalen aan één zijde aan de voor- of achtergevel en aan de andere zijde aan een langwerpige gang gesitueerd werden. Vanwege de voor deze plattegronden zo typerende lange gangen werd deze inrichtingswijze ook wel het "corridormodel" genoemd. Overigens was dit zeker geen nieuwe uitvinding; in het verleden waren al diverse andere soorten gebouwen conform het corridormodel ontworpen, waarvan één van de bekendste gebouwen in Rotterdam het door stadsarchitect W.N. Rose ontworpen en tussen 1839 en 1848 gebouwde Coolsingelziekenhuis was. In dit gebouw waren het niet lokalen, maar ziekenzalen die aan de lange gangen gesitueerd werden.

Later in de 19e eeuw kregen ook het exterieur en de omgeving meer aandacht. Scholen kregen een speelplein, dat vaak achter, maar later ook aan de zij- of voorkant van de school werd gesitueerd. Ook kwamen er tuintjes op het schoolterrein, waar kinderen buiten over de natuur konden leren. De vormgeving van het exterieur was oorspronkelijk beperkt tot een zeer utilitaire en pragmatische insteek; later werden voornamelijk de vanaf de straat zichtbare gevels gedecoreerd met ontwerpelementen uit de voor die periode heersende bouwstijlen. Vanaf de jaren '10 van de 20^e eeuw werd de vormgeving van zowel het interieur als het exterieur steeds belangrijker geacht voor zowel de beleving van het gebouw als de verfraaiing van het straatbeeld.

Aan het einde van het eerste kwart van de 20e eeuw ontstonden ook de schoolcomplexen; samenvoegingen van verscheidene scholen, die vaak ook verschillende soorten onderwijs gaven, in één bouwwerk, dat vaak uit verschillende volumes bestond. De scholen deelden hierbij de voorzieningen aan en om het complex, zoals de gymzalen en de speelpleinen. De grote schoolcomplexen hadden ook een stedenbouwkundig belang: ze werden ingezet als duidelijke herkenningspunten in de vaak grote en wat eentonige woonbebouwing en werden daartoe gesitueerd op markante zichtlocaties. Gezegd kan worden dat met deze ontwikkeling feitelijk de huidige, meest courante vorm van scholenbouw tot stand kwam.

De scholen in de nieuwe wijken om Charlois uit het einde van de jaren '20

Charlois was in de eerste kwart van de 20^e eeuw sterk groeiende. In de tweede helft van de jaren '10 waren daarom al een aantal nieuwe scholen in Charlois gebouwd. In de jaren '20 werden nog verdere wijkuitbreidingen gepland, voornamelijk direct ten zuiden en ten oosten van de oude dorpskern. Om de groei van het stadsdeel bij te houden, ontwierp de Dienst Gemeentewerken in deze periode een reeks schoolgebouwen, die verspreid over de nieuwe wijken werden gebouwd.

Het betrof vaak gebouwen met geclusterde openbare scholen, meestal bedoeld voor het “Vorbereidend Onderwijs” (kinderen tussen de vier en zes jaar), het “Gewoon Lager Onderwijs” (zes tot twaalf jaar) en/of het “Uitgebreid Lager Onderwijs” (twaalf tot zestien jaar). De grootte, het aantal en de soort scholen die in de gebouwen gevestigd werden, waren afhankelijk van de beoogde behoefte in de desbetreffende omgeving. Daarbij hield de gemeente Rotterdam meestal een vast stramien aan, waarbij elke school steeds zes klassen van 36 kinderen groot was, waar de dimensionering van de gebouwen op werd afgestemd. De vormgeving en materiaalkeuze van de gebouwen werden afgestemd op de locatie en de statuur van de buurt waar het werd gebouwd. Elk gebouw had daardoor een unieke vorm, grootte en uitstraling, maar door toepassing van dezelfde ontwerpelementen in een zakelijk expressionistische stijl waren ze herkenbaar als onderdeel van een ensemble. Onder de steeds terugkerende elementen waren de massieve, ietwat sobere gevels in metselwerk van expressieve stenen. De gevels bevatten raampartijen met lijvige kozijnen en kleine ruiten en toegangen en doorgangen die getoogd uitgevoerd werden. Daarboven steile en hoge daken, die met oranje- of rode pannen waren gedekt. De dakvlakken werden vaak onderbroken door dakkapellen of Vlaamse gevels of opgedeeld in meerdere, kleinere dakvlakken. In de meeste gebouwen werd er ook een verticaal, vaak torenvormig bouwvolume toegevoegd, dat de hoofdentree tot het gebouw markeerde. Om de school heen lag vaak een groot schoolplein, dat naast een praktische functie als speelplaats, ook diende om een overgang tussen het schoolterrein en de publieke ruimte te vormen en om de zichtbaarheid van het gebouw te vergroten. Elementen uit deze kenmerkende reeks werden ook in andere door de Dienst Gemeentewerken ontworpen gebouwen toegepast, zoals het Zuiderziekenhuis, en kunnen daardoor als representatieve stijlkenmerken van de Dienst Gemeentewerken uit deze periode worden beschouwd. Door het uitgesproken, herkenbare ontwerp werden de schoolgebouwen markante verschijningen in de wijk. De meeste van de schoolgebouwen verzezen in Charlois, maar ook werden er enkele in de opkomende buurten in Feijenoord en Vreewijk gebouwd. De gebouwen kwamen in een relatief korte periode van circa 1924 tot ongeveer 1930 tot stand.

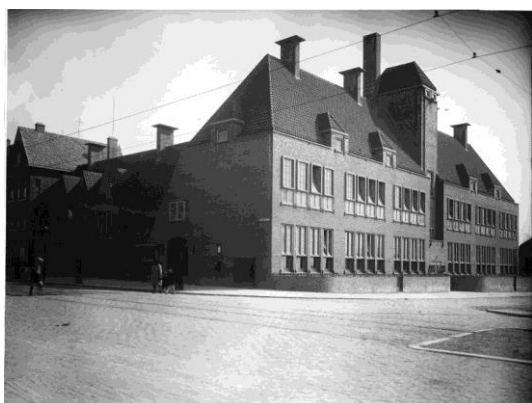
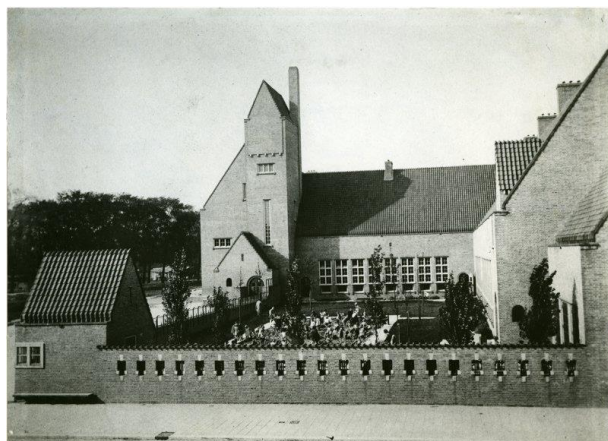
Het gereedkomen van de laatste scholen ging gepaard met een groeiende weerstand tegen de -in ogen van sommige gemeenteraadsleden- buitenproportioneel weelderige ontwerpen, die zich hadden vertaald in hoge bouwkosten. De beurskrach en daaruit voortvloeiende economische crisis in deze periode droegen waarschijnlijk sterk bij aan het beëindigen van de ontwerpreeks.

Voor zover bekend bestaat er nog geen allesomvattend onderzoek van de in deze periode opgetrokken schoolgebouwen, maar op basis van een globale inventarisatie lijken in ieder geval de navolgende nog bestaande gebouwen tot deze reeks te behoren:

- Kastanjedaal 1;
- Zegenstraat 120/Boergoensevliet 110;
- Landmanstraat 2;
- Den Hertigstraat 32;
- Spijkenissestraat 1;
- Oleanderstraat 117;
- Putsebocht 3;
- Putsebocht 85-89;
- Boudewijnstraat 57;
- Polderstraat 75;
- Mare 67;
- Voetjesstraat 8;
- Jagerslaan 15;
- Zwartewaalstraat 28/Zwartewaalstraat 38.

Zwartwaalstraat 38. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

Den Hertigstraat 32 en Jagerslaan 15. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

Mare 67. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

Putsebocht 3. (collectie Het Nieuwe Instituut)

Binnen de Dienst Gemeentewerken hielden drie medewerkers zich specifiek met scholen bezig: Ad van der Steur, Johannes Poot Jr. en Walter Dahlen. Poot en Dahlen waren in dienst als architect. Van der Steur was tussen 1924 en 1931 architect eerste klasse en was tevens de rechterhand en plaatsvervanger van W.G. Witteveen, hoofd van Hoofdafdeling III; stadsuitbreiding en gebouwen. Het ligt daarbij voor de hand dat Van der Steur eindverantwoordelijk voor het ontwerp was, maar dat Poot en Dahlen de feitelijke uitwerking verzorgden.

Ad van der Steur

Adrianus (Ad) van der Steur was in 1893 in Haarlem geboren. Hij was afkomstig uit een familie van architecten; zo was zijn vader hoogleraar bouwkunde in Delft en was zijn grootvader onder andere gemeentearchitect van Wageningen en Zaltbommel. Van der Steur deed de ingenieursopleiding in Delft en studeerde in 1918 af. Zoals vele vakgenoten ging Van der Steur eerst bij de spoorwegen aan de slag, waar hij verantwoordelijk was voor het ontwerp van diverse stations, voornamelijk in het noordoosten van het land. In 1924 werd hij architect eerste klasse bij de Gemeentewerken in Rotterdam. Zijn vroege oeuvre uit zijn tijd bij Gemeentewerken bestond hoofdzakelijk uit schoolgebouwen, waaronder de scholenreeks op Zuid. Later in de jaren '20 werkte hij ook aan een aantal andere beeldbepalende gebouwen zoals het G.E.B.-gebouw, het Snelfiltergebouw en het Zuiderziekenhuis.

In 1931 werd hij tot stadsarchitect benoemd en werkte hij aan een aantal markante gebouwen waaronder het museum Boijmans Van Beuningen, de Maastunnel en de daarbij behorende ventilatiegebouwen en de Rijksseruminrichting. In 1939 verliet hij de dienst Gemeentewerken en werd hij zelfstandig architect. In 1941 trad W.A.C. de Groot toe als compagnon. Het bureau werkte naast de reeds genoemde gebouwen aan het Centraal Gebouw voor de Volksgezondheid en de Twentsche Bank. Op restauratiegebied werkte van der Steur in deze periode aan onder andere de Grote- of St. Laurenskerk in Rotterdam en de raadhuisen van Gouda en Middelburg. In 1953 werd Van der Steur na een bezoek aan Parijs plotseling onwel en overleed hij.

Johannes Poot Jr.

Johannes Poot Jr. was geboren in 1892 in Den Haag en deed daar de ambachtsschool en de Academie van Beeldende Kunsten. Hij werkte bij verschillende architectenbureaus en overheidsdiensten, waardoor Gemeentewerken Den Haag, voordat hij in 1921 bij Gemeentewerken in Rotterdam in dienst trad. Als architect werkte hij aan diverse grote gebouwen, waaronder vele scholen. Vanaf midden jaren '30 gaf hij leiding aan de restauratie van de toren van de Laurenskerk, een werk dat hij zelfs tot na zijn officiële pensioen in 1957 bleef begeleiden. Maar ook diverse

scholen werden naar zijn ontwerp gebouwd, zoals de G.L.O.-school aan de Korfmakersstraat in Bospolder-Tussendijken uit 1930. Hij werd kort voor zijn pensionering benoemd tot officier in de Orde van Oranje-Nassau. Poot overleed in 1976.

Walter Dahlen

Walter Dahlen was in 1883 geboren in het Duitse Krefeld en kwam in 1914 in Rotterdam te wonen. In dat jaar trad hij toe tot de Dienst Gemeentewerken in functie van architect. Hij hield zich op deze afdeling veel bezig met het ontwerp van schoolgebouwen. Tot zijn oeuvre behoren onder andere de HBS voor meisjes aan de Mecklenburglaan uit 1921, diverse lagere scholen in Spangen en Tussendijken uit eind jaren '10 en de bekende Zeevaartschool aan de Pieter de Hoochstraat uit 1916. Ook de eveneens in Charlois gelegen G.L.O.-school aan de Grondherenlaan uit 1917, het grote Hillepolder-scholencomplex aan de Sikkelsestraat uit 1923 en nog talloze andere openbare schoolgebouwen uit deze periode werden door hem ontworpen. Dahlen overleed in 1963.

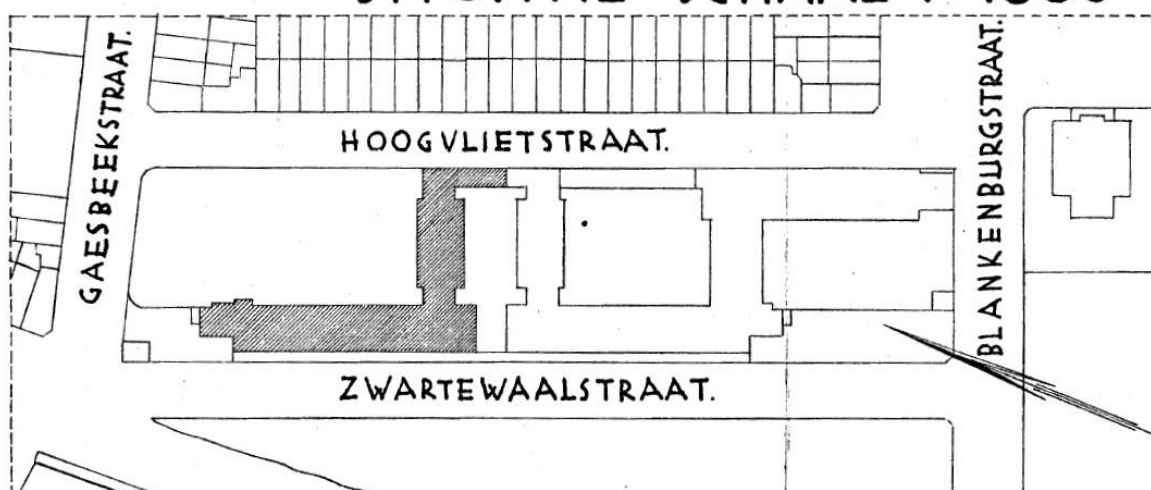
De totstandkoming van het scholencomplex tussen de Zwartewaalstraat en de Hoogvlietstraat

De bouw van het scholencomplex aan de Zwartewaalstraat hangt samen met de aanleg van de direct om de school gelegen Tarwewijk, waarvan de bebouwing tussen 1928 en begin jaren '30 gereedkwam. Het complex, waarin totaal maar liefst vijf scholen werden ondergebracht, bestond uit zes geschakelde vleugels. Twee rechthoekige, evenwijdig aan de Zwartewaalstraat gesitueerde vleugels zouden volgens het plan ieder twee scholen voor het Gewoon Lager Onderwijs (G.L.O.) gaan huisvesten, in werkelijkheid werden dat drie G.L.O.-scholen en een school voor het Uitgebreid Lager Onderwijs (U.L.O.). De twee vleugels stonden an sich los van elkaar, maar waren door een U-vormige vleugel aan elkaar gekoppeld. In deze U-vormige vleugel waren de twee gymnastiekscholen gesitueerd. Aan de zuidoostzijde van de zuidelijke G.L.O.-vleugel grensde er tenslotte nog een L-vormige vleugel met een school voor het Voorbereidend Onderwijs. Ondanks dat de scholen in verticale of horizontale zin aan elkaar grensden, opereerden ze als onafhankelijke eenheden en beschikten ze daarom over eigen ingangen. Er waren er geen interne doorgangen. Om het gebouw lagen drie ommuurde schoolpleinen en een binnenplaats. Op het zuidwestelijke schoolplein stond een wagenhuisje.

De uitwerking van het complex werd gesplitst in twee bestekken; bestek 693 uit 1928 en bestek 722 uit 1929. Het eerstgenoemde bestek betrof de zuidoostelijke helft van het complex, waarin één van de twee gymnastiekscholen, twee G.L.O.-scholen en de V.O.-school waren bedacht. Het tweede bestek behelsde het noordwestelijke deel met de G.L.O.-school, de U.L.O.-school en de tweede gymnastiekschool.

Het bouwdeel op de adressen Zwartewaalstraat 28 en Hoogvlietstraat 25 maakt deel uit van bestek 722, zodat in het navolgende alleen op dit bestek nader ingegaan zal worden.

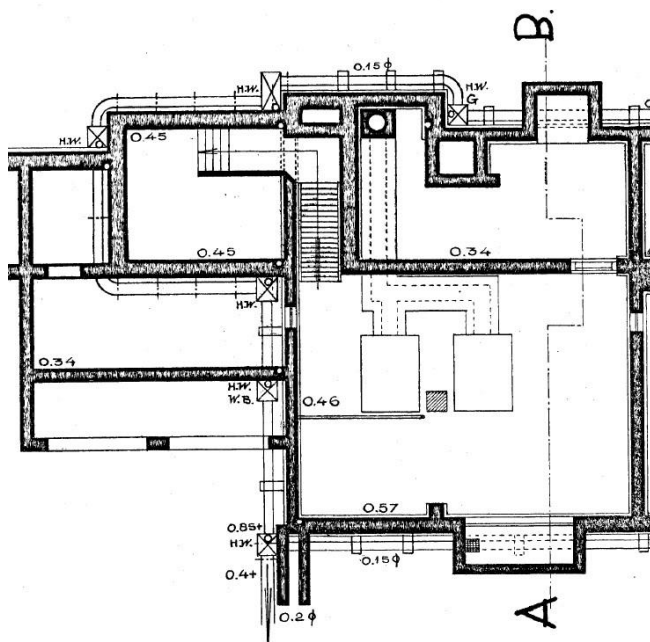
SITUATIE · SCHAAL: 1=1000.

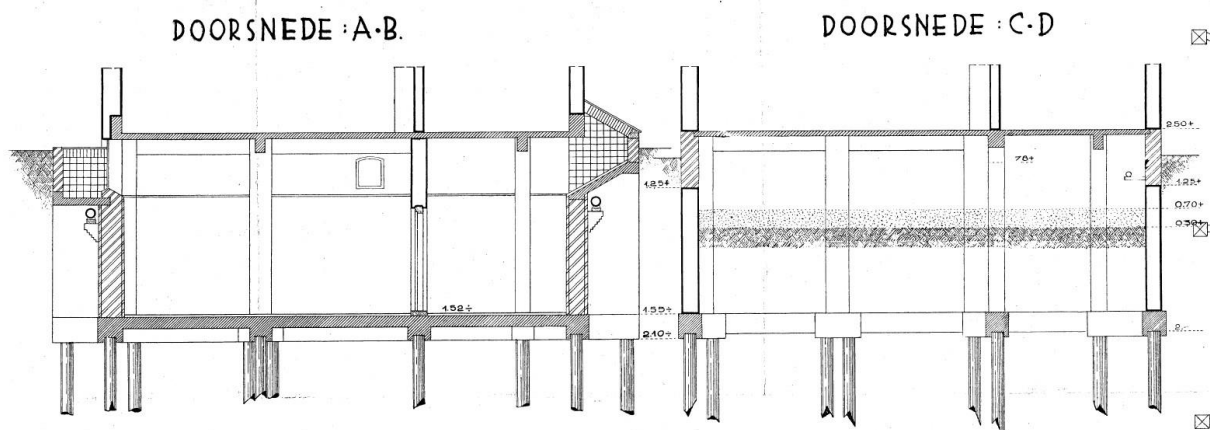
Situatietekening van het te bouwen scholencomplex. Het donker gearceerde gedeelte viel onder bestek 722, het lichte deel onder 693. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

Het onder bestek 722 vallende deel van het complex bestond uit de gymnastiekschool aan de Hoogvlietstraat en de schoolvleugel aan de Zwartewaalstraat. De gymnastiekschool bestond uit vier geschakelde delen van verschillende grootte, allen onder zadeldaken. De ingang was aan de Hoogvlietstraat 25, waar een vestibule met een toiletgroep en een wasbak aanwezig waren. De vestibule gaf uit op een kleedkamer, die ook direct vanuit de binnenplaats toegankelijk was. Daarnaast was de gymnastiekzaal, met een aanpalende toestelberging. De zaal was met twee deuren verbonden met het schoolplein; de berging beschikte over een deur aan de binnenplaats. Aan de Hoogvlietstraat was er tevens een fietsenberging, die alleen van buitenaf toegankelijk was. De gymnastiekschool was de gespiegelde variant van de gymnastiekschool op Hoogvlietstraat 29, aan de overzijde van de binnenplaats. De binnenplaats was toegankelijk via een galerij aan de zijde van de Hoogvlietstraat en een poort aan de kant van de Zwartewaalstraat en zal hoofdzakelijk bedoeld zijn geweest als verbinding tussen de Hoogvlietstraat en de Zwartewaalstraat.

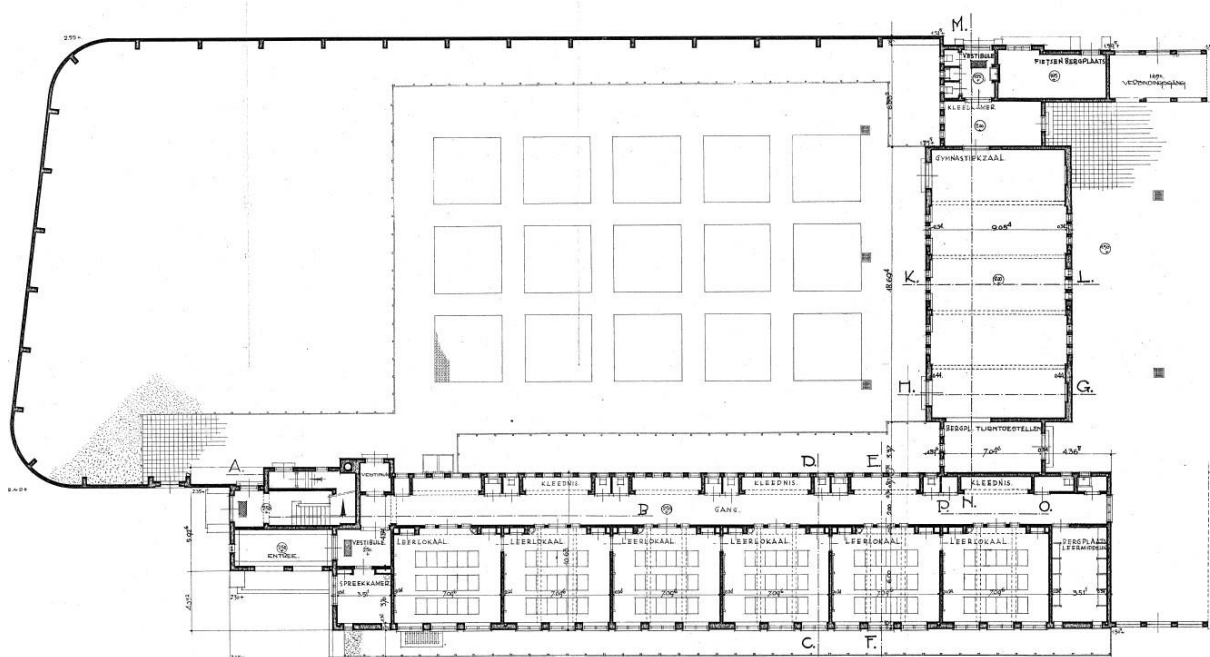
De schoolvleugel aan de Zwartewaalstraat had een rechthoekige plattegrond, met aan de noordwestgevel nog een torenvormig bouwvolume als markering van de entrees. De vleugel telde twee bouwlagen onder een grote zolderruimte. Elke bouwlaag zou volgens plan een G.L.O.-school gaan huisvesten, maar het adresboek uit 1931 laat zien dat dit uiteindelijk een G.L.O.-school en een U.L.O.-school betroffen. De twee bouwlagen waren volgens het corridorprincipe ingedeeld met een doorlopende gang aan de noordoostgevel, die van kleednissen en toiletten was voorzien, en steeds zes lokalen. De lokalen beschikten over kasten, die via ventilatiekanalen in verbinding met de kapruimten stonden. De kapruimten waren op hun beurt van ventilatieschoorstenen op het dak voorzien, zodat op deze wijze de lucht in de lokalen permanent verversd werd. Verder waren er op elke bouwlaag ook een spreekkamer en een bergplaats. Het torenvormige bouwdeel bood plaats aan twee entrees, die separaat toegang gaven tot de twee scholen. De rechter entree bestond uit een galerij, die de gang op de begane grond ontsloot. De linker entree gaf uit op het trappenhuis, waarmee de eerste verdieping te bereiken was. De toren was onderkelderd, alwaar zich de centrale verwarmingsinstallatie bevond. De kapruimte was toegankelijk via een trap in een bergruimte aan het einde van de gang op de eerste verdieping. Ten noordoosten van de vleugel bevond zich een groot, ommuurd schoolplein. De arcering op de tekening en de aanduiding 'tuindeur' en 'tuinmuur' laten zien dat een ruim deel van het schoolplein in gebruik was als schooltuin.

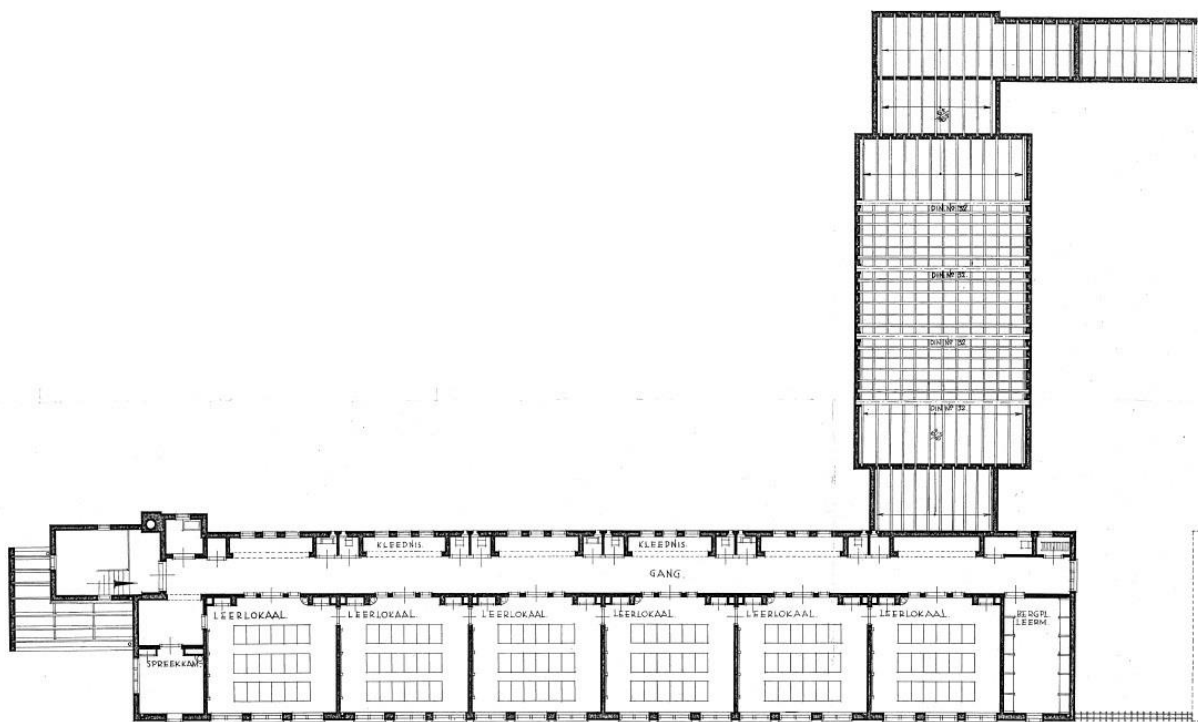
Kelderplattegrond. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

Doorsneden over de kelder en een kruipruimte. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

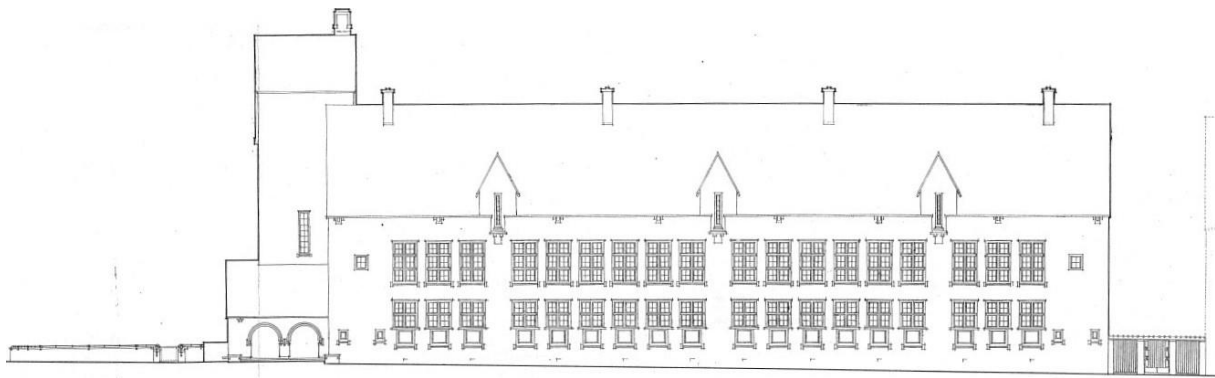

De begane grond en het schoolplein met de schooltuin. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

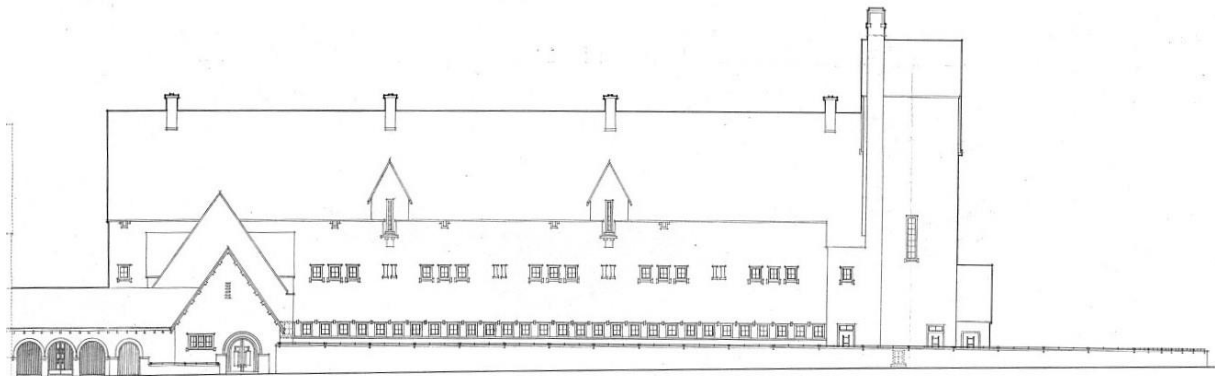
1^e VERDIEPING.

De eerste verdieping. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

Z.W. GEVEL.

De zuidwestgevel. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

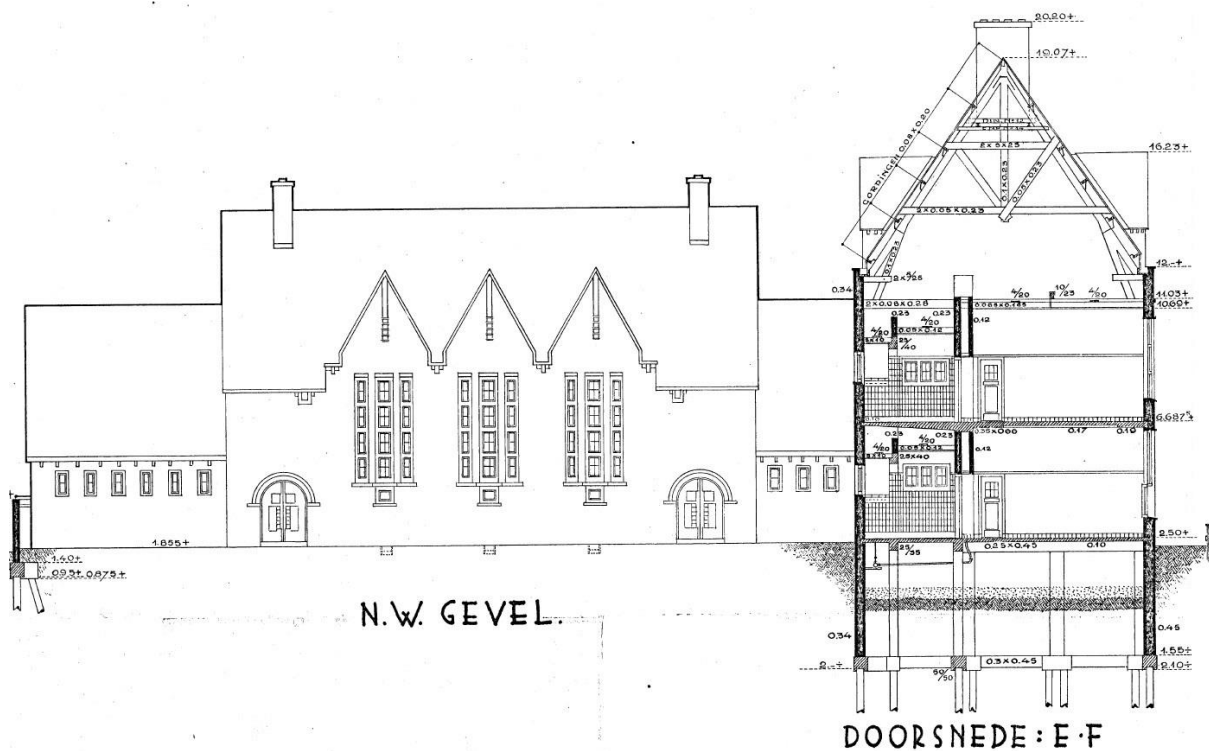

N.O. GEVEL.

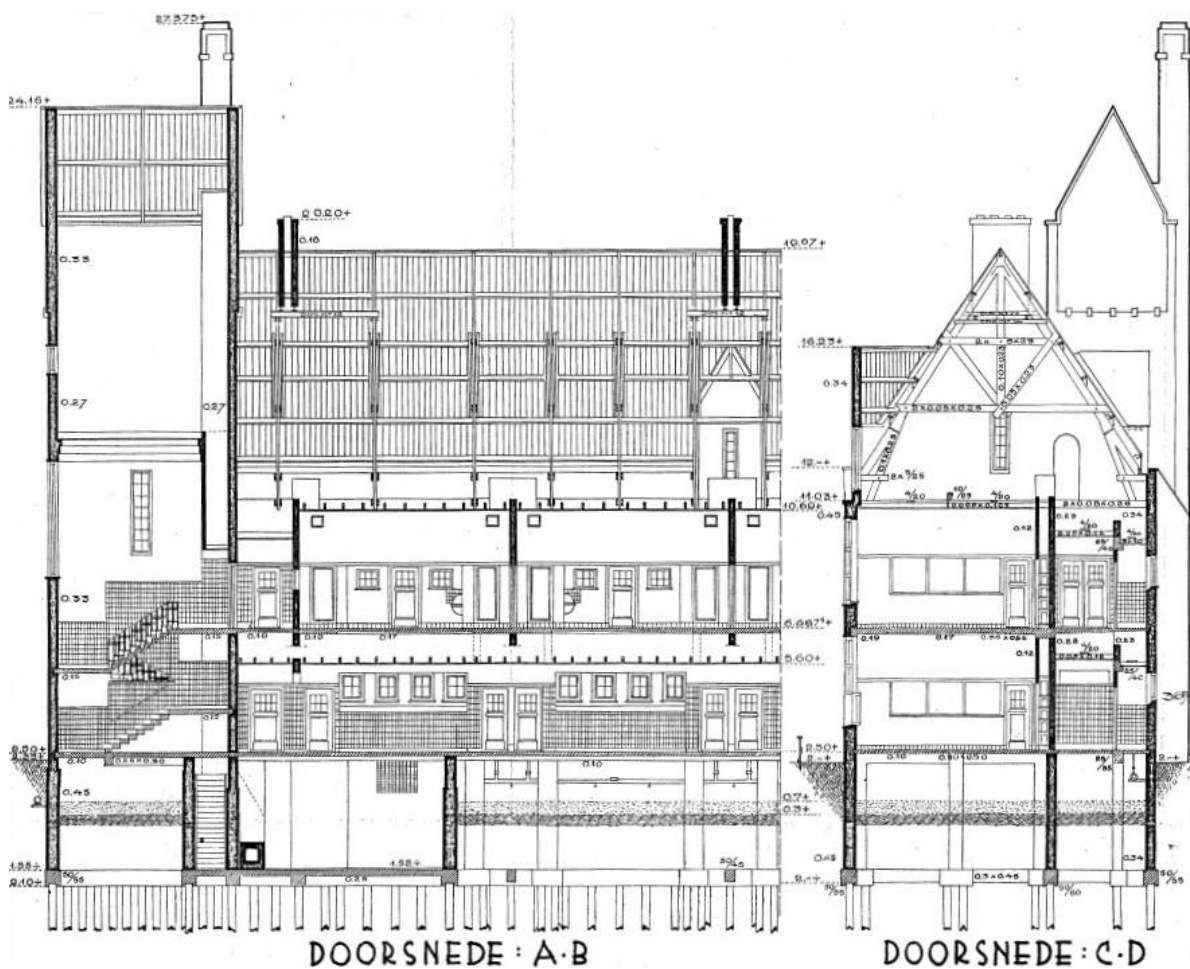
De noordoostgevel. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

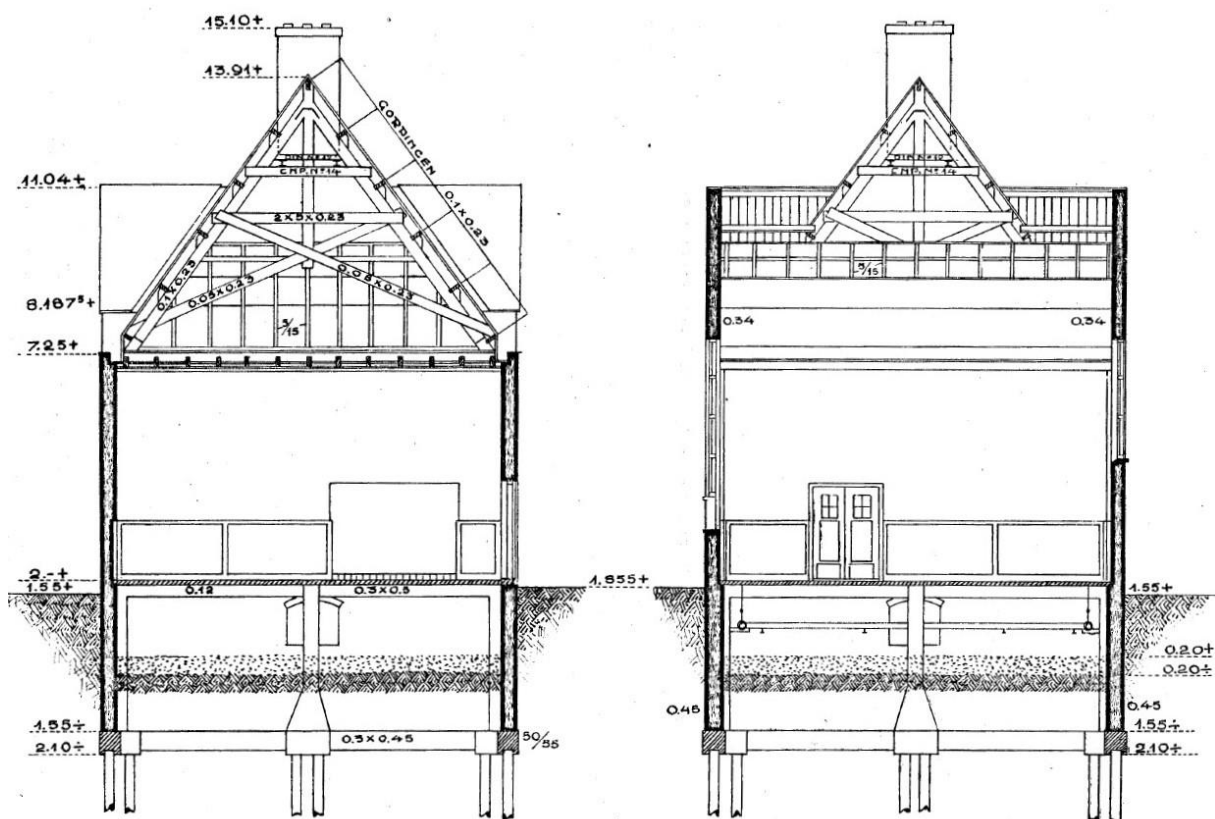
De noordwestgevel en zuidoostgevel. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

De noordwestgevel van de gymnastiekschool en een dwarsdoorsnede over de vleugel aan de Zwartewaalstraat. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

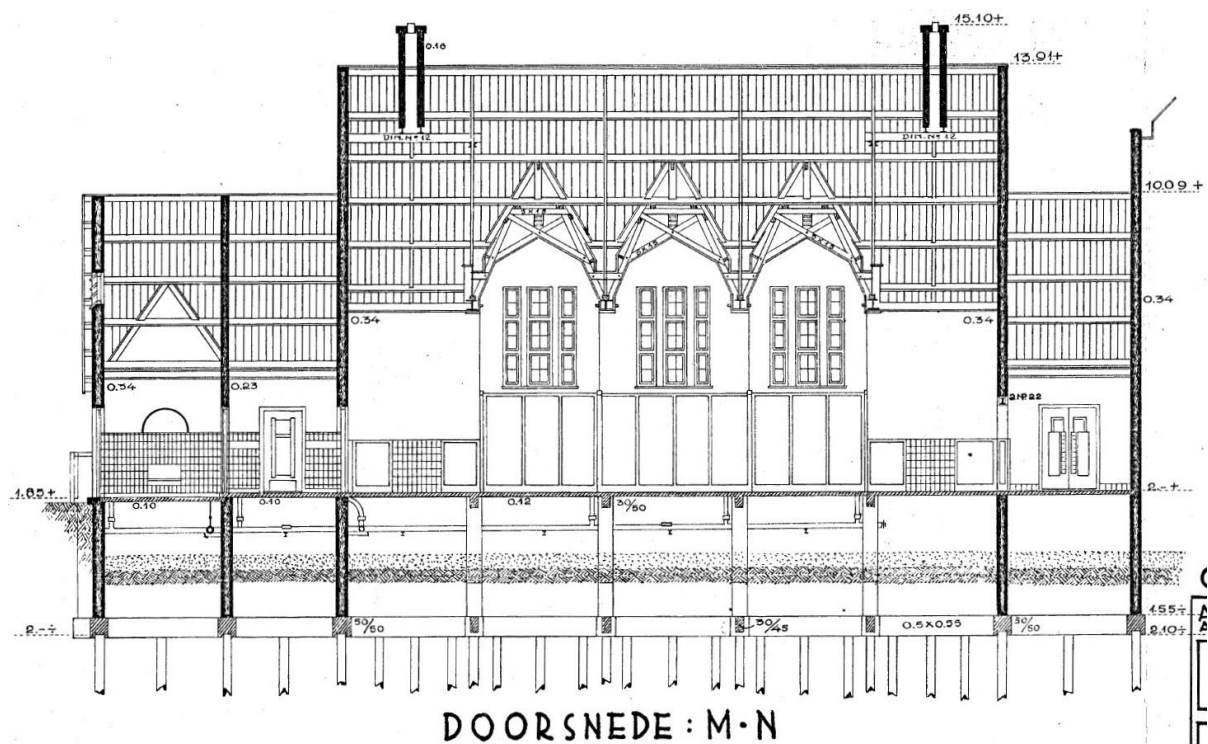
Langs- en dwarsdoorsnede over de vleugel aan de Zwartewaalstraat. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

DOORSNEDE: G·H

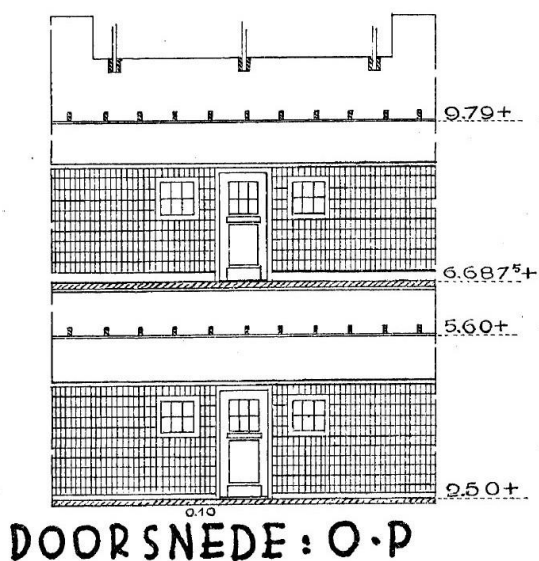
DOORSNEDE: K·L

Dwarsdoorsneden over de gymnastiekschool. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

DOORSNEDE: M·N

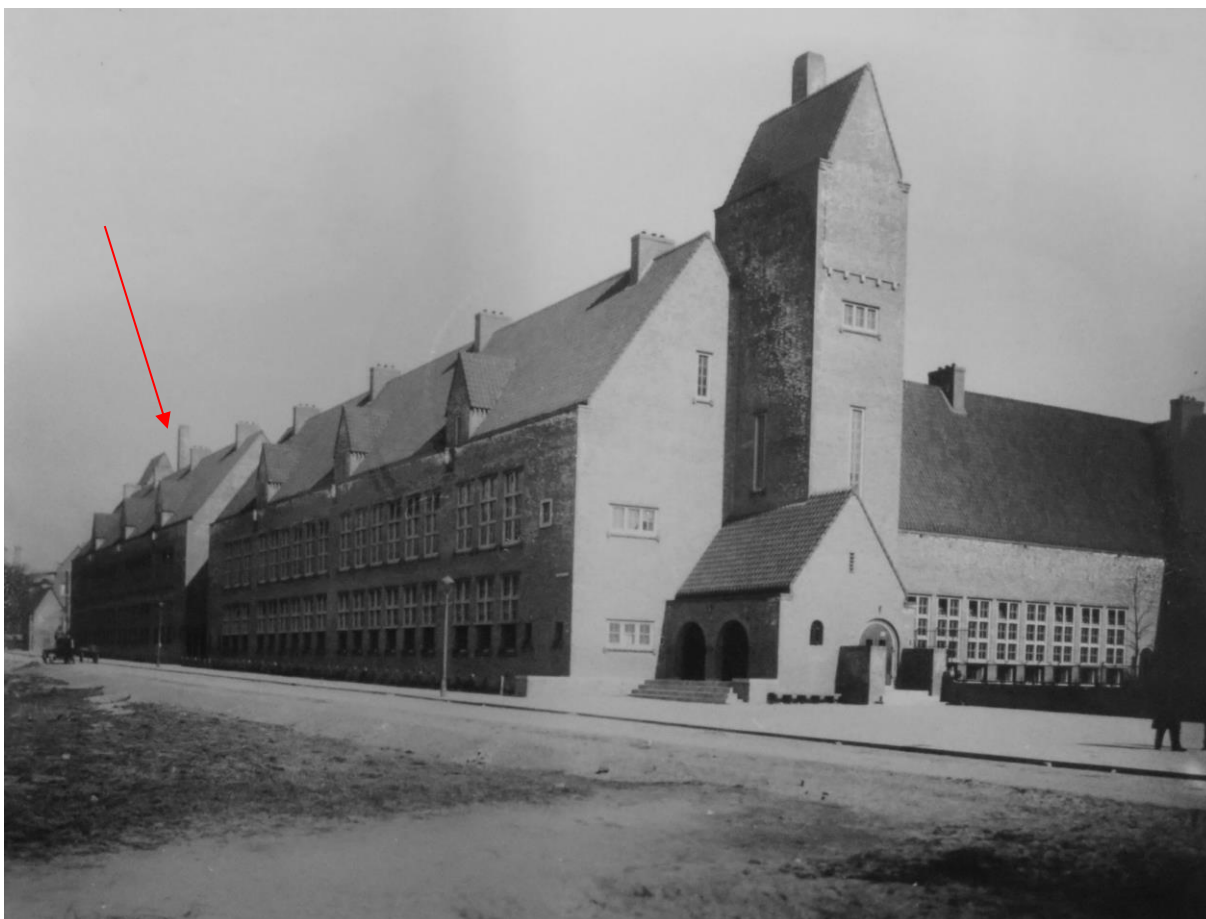
Langsdoorsnede over de gymnastiekschool. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

Langsdoorsnede over een deel van de gang
van de vleugel aan de Zwartewaalstraat.
(collectie Tekeningen Openbare Werken /
Dienst van Gemeentewerken Rotterdam,
Stadsarchief Rotterdam)

Tijdens een raadsvergadering in maart 1929 werd besloten over te gaan tot uitvoering van bestek 693, het zuidoostelijke deel van het complex. Vermoedelijk volgde het besluit op de bouw van het noordwestelijke gedeelte volgens bestek 722 vrij kort daarna. De aanbesteding van het noordwestelijke deel vond plaats in september 1929.

De uitvoering verliep vrij snel. De opening van het zuidoostelijke deel vond al op 4 januari 1930 plaats. Het noordwestelijke deel van het complex, dat op basis van het tweede bestek werd gerealiseerd, werd op 15 november van dat jaar geopend. In een krantenartikel dat de opening beschrijft wordt Walter Dahlen genoemd als de architect van de scholen, maar zoals reeds vermeld was het ontwerp waarschijnlijk in samenwerking tussen de bij de Dienst Gemeentewerken werkzame architecten tot stand gekomen. Uit het adresboek van 1931 en de pandkaart van Zwartewaalstraat 28 is te achterhalen dat de begane grond het adres Zwartewaalstraat 28B kreeg en werd toebedeeld aan de G.L.O.-school "A154". De eerste verdieping werd aangeduid met Zwartewaalstraat 28A en was bestemd voor de U.L.O.-school "B11". De gymnastiekschool bevond zich op Hoogvlietstraat 25.

Het scholencomplex gezien vanaf de Blankenburgstraat in 1931. Op de achtergrond is de vleugel van Zwartewaalstraat 28ab te zien. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

De ontwikkeling van Zwartewaalstraat 28 en Hoogvlietstraat 25

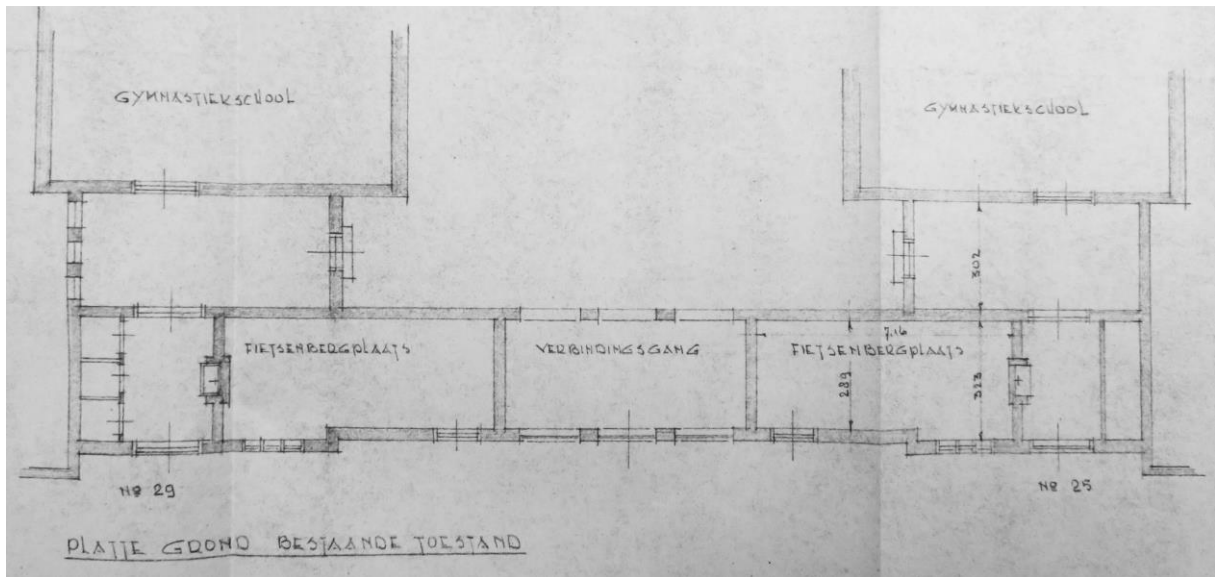
De wijzigingen en ontwikkelingen in het gebouw en het gebruik ervan zijn via bewaard gebleven adresboeken, vergunningsaanvragen, krantenberichten en archiefmateriaal redelijk goed te volgen en zullen in het navolgende besproken worden.

1942: verbeteren vluchtwegen

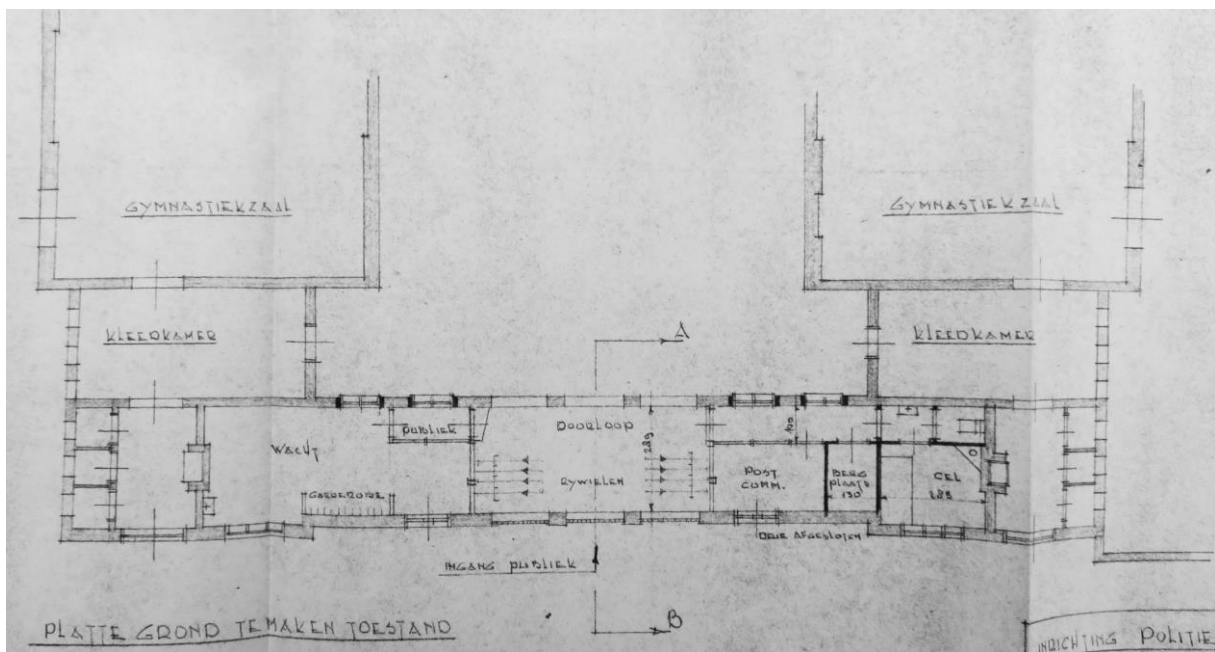
Op de pandkaart van Zwartewaalstraat 28 staat een notitie over een uitgevoerde aanvraag om noodtrappen te plaatsen en een nooduitgang te maken. Over deze aanvraag is verder geen informatie bekend, waardoor uit het archiefmateriaal niet blijkt wat er exact aan het gebouw gewijzigd werd. Het is echter bekend dat veel gemeentelijke scholen in Rotterdam in de oorlogsjaren werden aangepast om de in de gebouwen verblijvende personen een betere kans te geven om te vluchten. Veel scholen beschikten tot dan toe slechts over één vluchtweg en door een eenvoudige trap en een extra buitendeur toe te voegen nam de veiligheid van de gebouwen toe.

1948: plan voor de inrichting van een politiepost

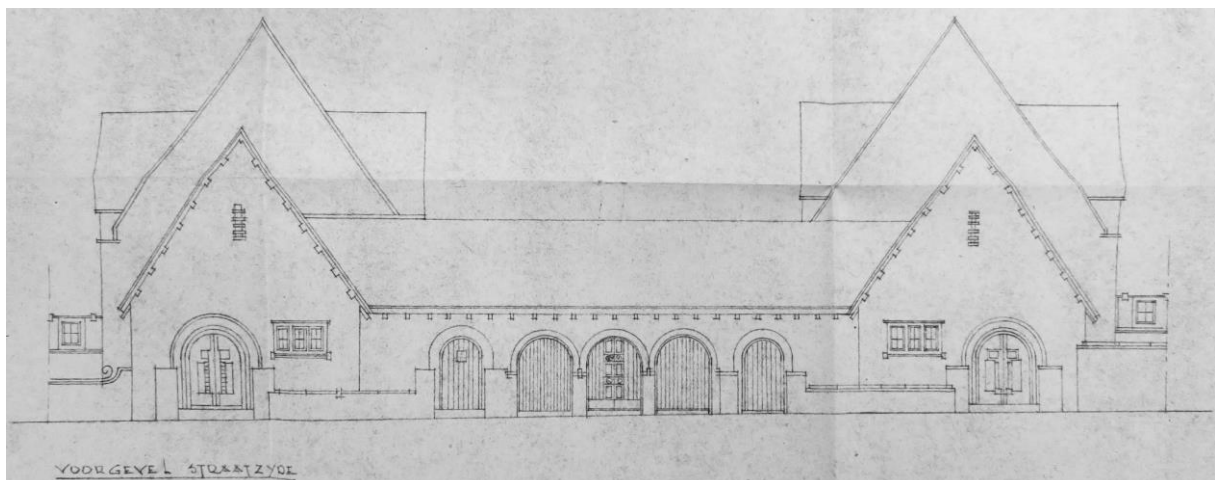
In 1948 werd er een plan ingediend voor het in de fietsenbergingen van de gymnastiekscholen inrichten van een politiepost. Volgens het plan werd er in de zuidoostelijke berging een ruimte voor de wacht gesitueerd en in de andere berging een cel, een bergplaats, een toilet en een commandantpost. In de gevels aan de binnenplaats werden vier ramen toegevoegd.

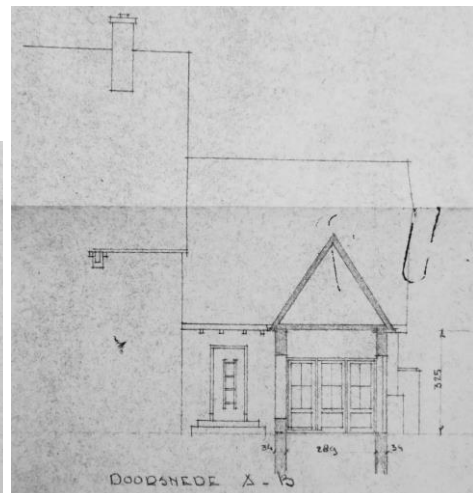
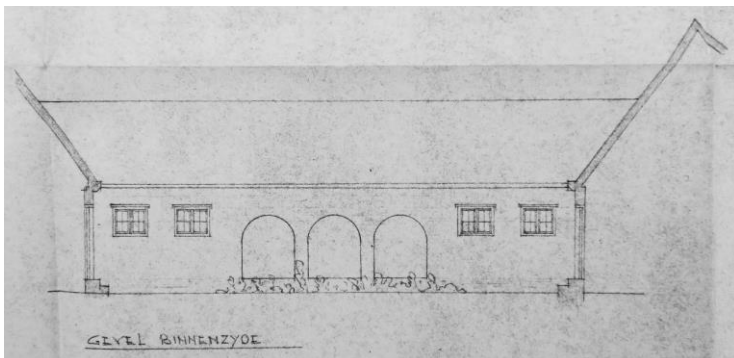
Hoogvlietstraat 25 in de bestaande toestand van 1948. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

Hoogvlietstraat 25 in de nieuwe toestand van 1948. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

De straatgevel van Hoogvlietstraat 25 in de bestaande toestand van 1948. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

De binnenplaatsgevel en een dwarsdoorsnede van Hoogvlietstraat 25 in de nieuwe toestand van 1948. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

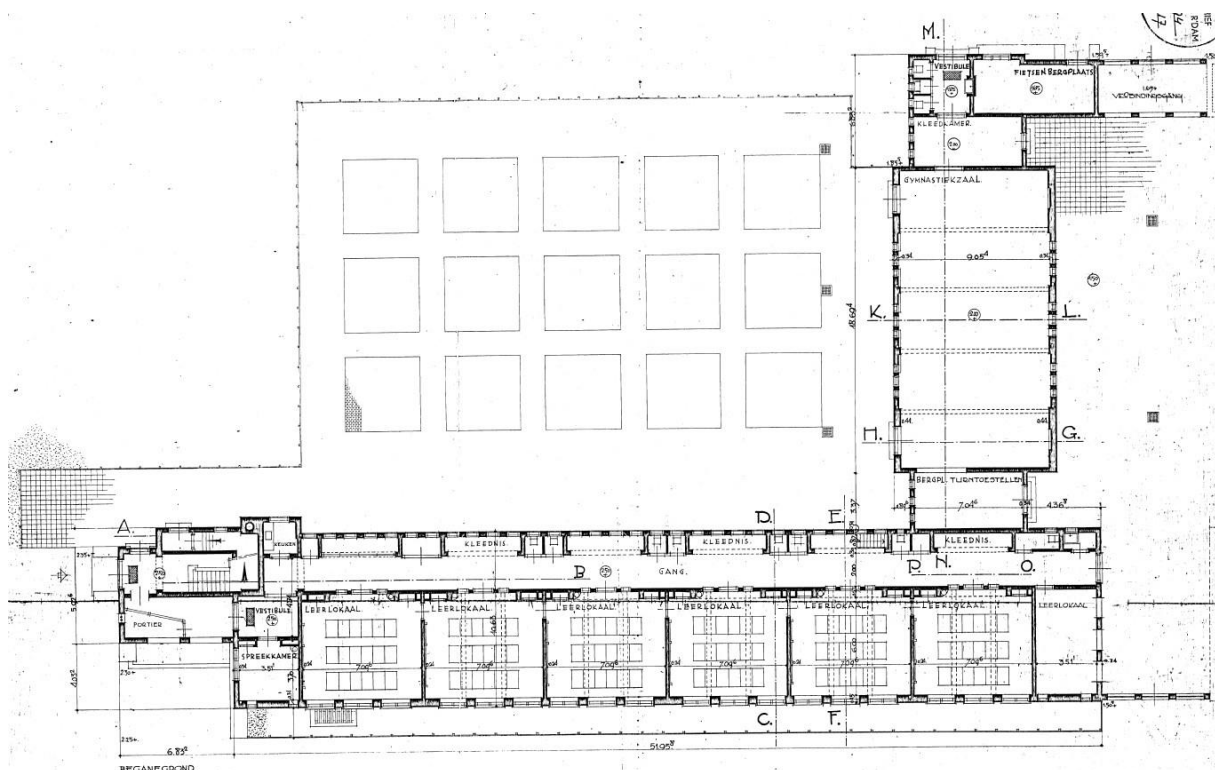
Circa 1950: naamsverandering scholen

Omstreeks 1950 werd de U.L.O.-school de Heer Jacob van Gaesbeekschool. De G.L.O.-school wordt vanaf dat moment niet meer genoemd. In combinatie met het verdwijnen van het toevoegsel "A" achter het adres in deze periode wijst dit erop dat de gehele vleugel vanaf dat moment in gebruik is bij de Heer Jacob van Gaesbeekschool. De officiële samenvoeging van Zwartewaalstraat 28A en 28B vond volgens de pandkaart pas plaats in 1964.

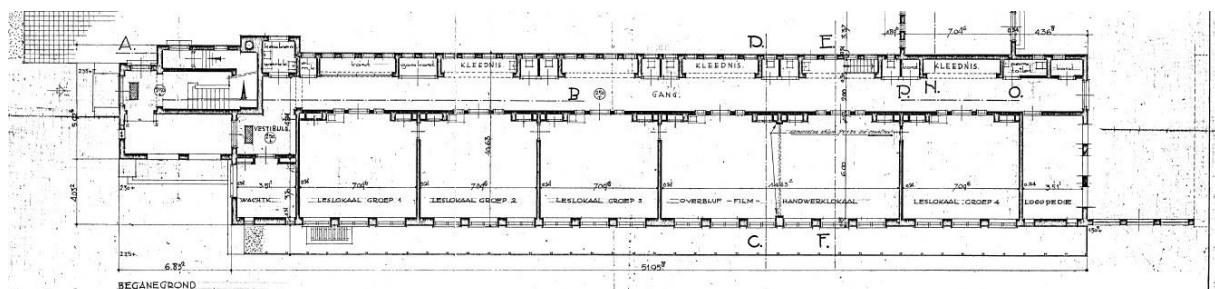
1972: verandering indeling en de vervanging van ramen

In 1972 werd de indeling van zowel de begane grond als de eerste verdieping van de vleugel aan de Zwartewaalstraat gewijzigd. Op de tekeningen is te zien dat de vleugel op dat moment gebruikt werd door de school voor Buitengewoon Lager Onderwijs (B.L.O.) "Sonnevanck". Op de tekeningen van de bestaande toestand zijn enkele verschillen met de stichtingstekeningen te zien. Op de begane grond valt op dat er een doorbraak tussen het trappenhuis en de galerij gemaakt is, hetgeen laat zien dat beide verdiepingen bij dezelfde school in gebruik zijn. In de galerij is een ruimte voor een portier gemaakt. Verder is ook de in 1942 aangebrachte noodtrap te zien, die in een van de kleednissen was ondergebracht. Op de eerste verdieping zijn de spreekkamer en de aangrenzende vestibule samengevoegd tot één ruimte. Daarnaast zijn een aantal scheidingswanden verwijderd, zodat er drie grote lokalen waren ontstaan. Op de tekeningen is ook de gymnastiekschool getekend. Het valt daarbij op dat de veranderingen die voor de inrichting van de politiepost gemaakt waren om een niet nader bekende reden niet getekend zijn.

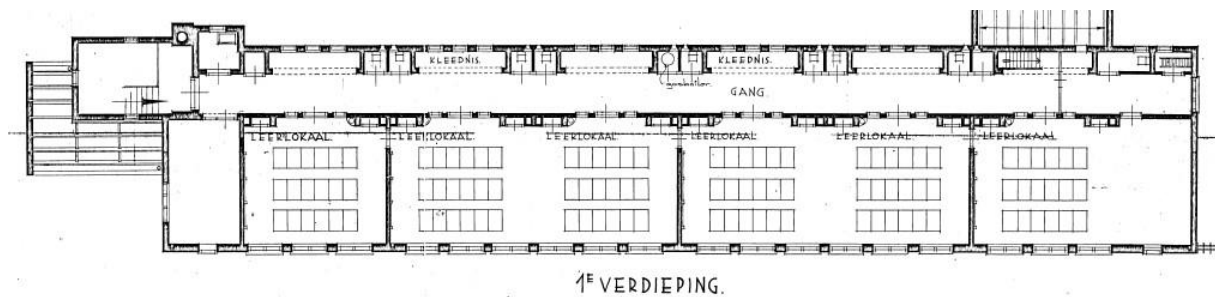
In de nieuwe situatie werd de doorbraak tussen het trappenhuis en de galerij vergroot. Daarbij valt op dat er geen deurkozijn getekend staat, hetgeen zou betekenen dat de galerij nu bij de binnensituatie gevoegd is. De ruimte voor de portier werd verwijderd. Verder werd er een scheidingswand tussen twee lokalen verwijderd en vervangen door een vouwwand. In de nieuwe situatie kwamen de lokalen in gebruik als overblijflokaal en handwerklokaal. Op de verdieping werd van een van de scheidingswanden tussen de lokalen de deur verwijderd. In de noordwestgevel werden beide gevelopeningen vergroot en van een nieuwe invulling voorzien.

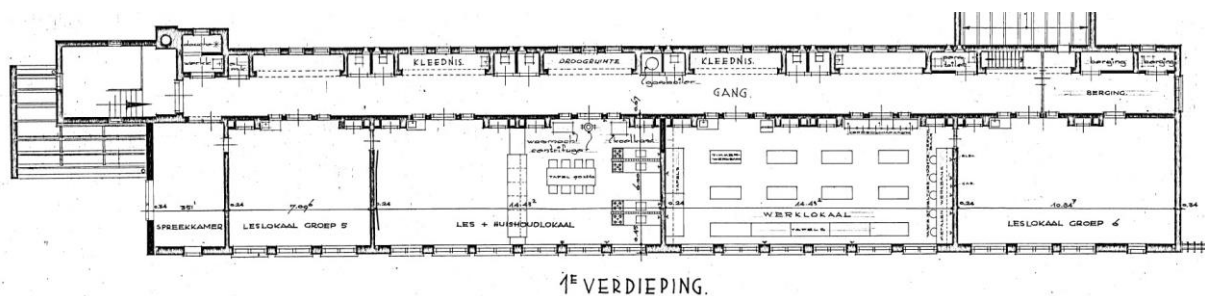
De begane grond in de bestaande toestand van 1972. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

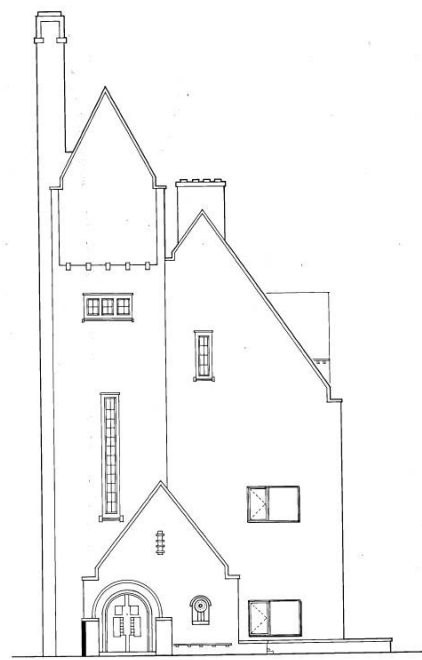
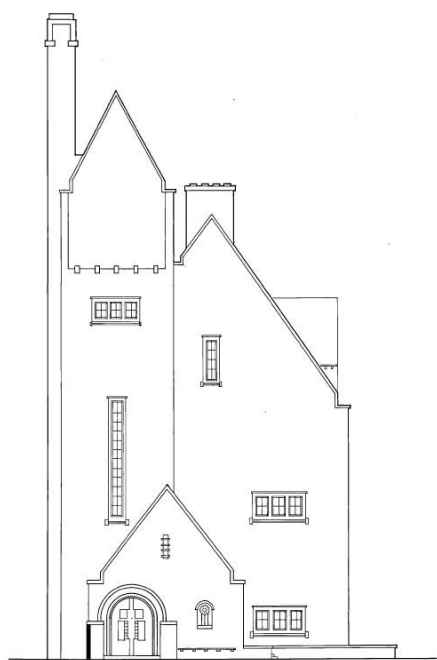
De begane grond in de nieuwe toestand van 1972. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

De eerste verdieping in de bestaande toestand van 1972. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

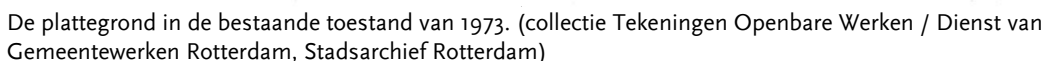

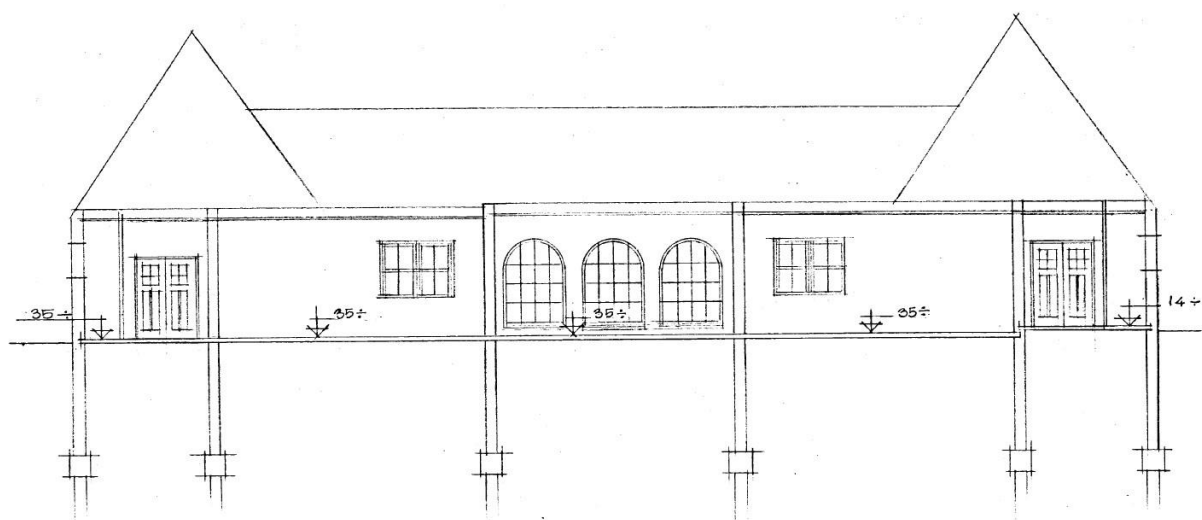
De eerste verdieping in de nieuwe toestand van 1972. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

De noordwestgevel in de bestaande en nieuwe toestand van 1972. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

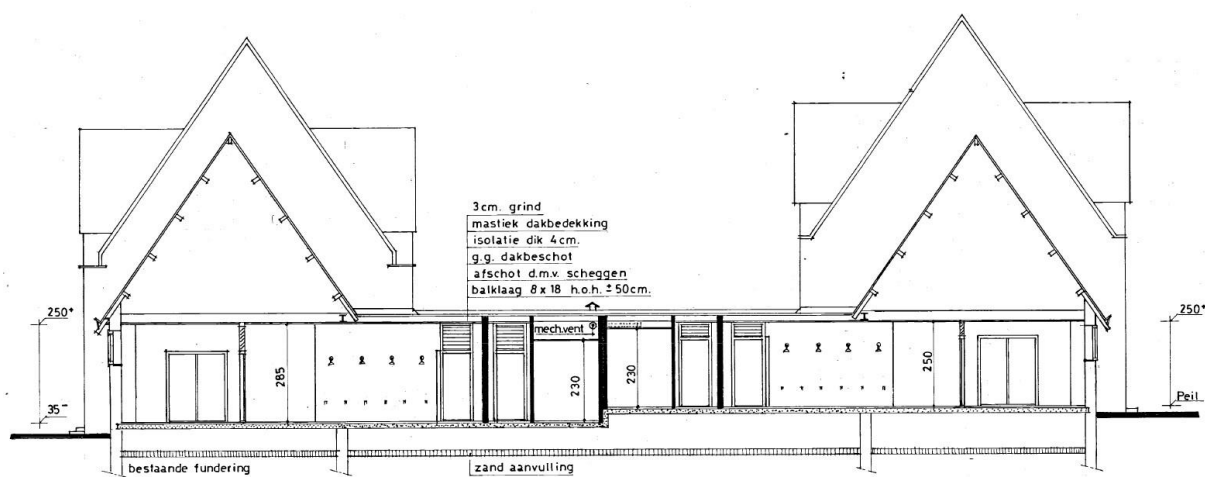
In 1973 werden de gymnastiekscholen uitgebreid met een nieuwbouw op de binnenplaats. Tegelijkertijd werd met name het gedeelte tussen de gymzalen en de Hoogvlietstraat verbouwd. Op de tekeningen van de bestaande situatie is de indeling van de politiepost uit 1948 nog te herkennen, maar aangezien de ruimte voor de wacht nu staat aangeduid als clublokaal, zal de politiepost inmiddels verhuisd zijn. In de nieuwe situatie werd het bestaande gedeelte ingericht met twee kleedkamers en twee wasruimten. Ter plaatse van de binnenplaats en de galerij die de toegang daartoe vormde, kwamen nog eens twee kleedruimten en diverse ondersteunende ruimten. De gevel aan de Hoogvlietstraat werd sterk gewijzigd, waarbij de poorten plaatsmaakten voor twee raamkozijnen en oorspronkelijke ingangen tot de gymnastiekscholen werden dichtgemetseld.

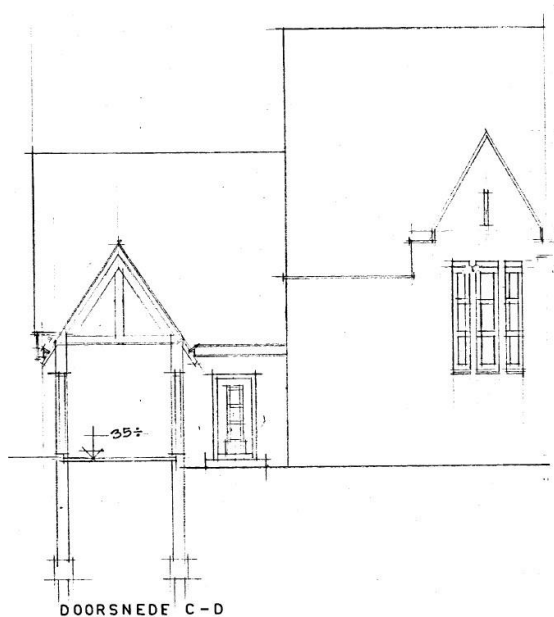
DOORSNEDE A - B

De langsdoorsnede in de bestaande toestand van 1973. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

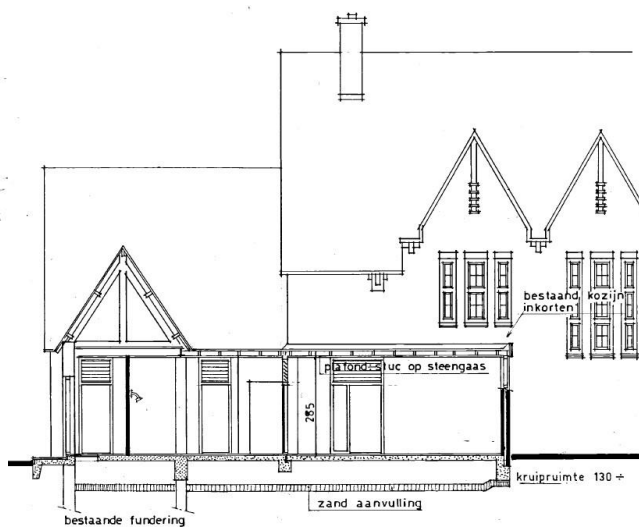

DOORSNEDE A - B

De langsdoorsnede in de nieuwe toestand van 1973. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

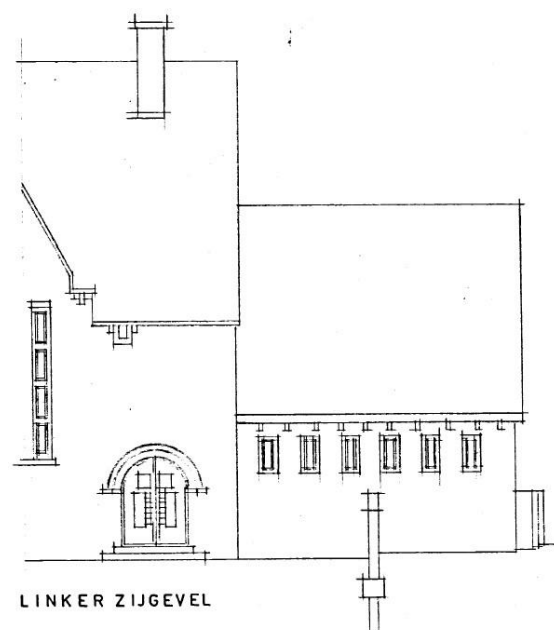

DOORSNEDE C-D

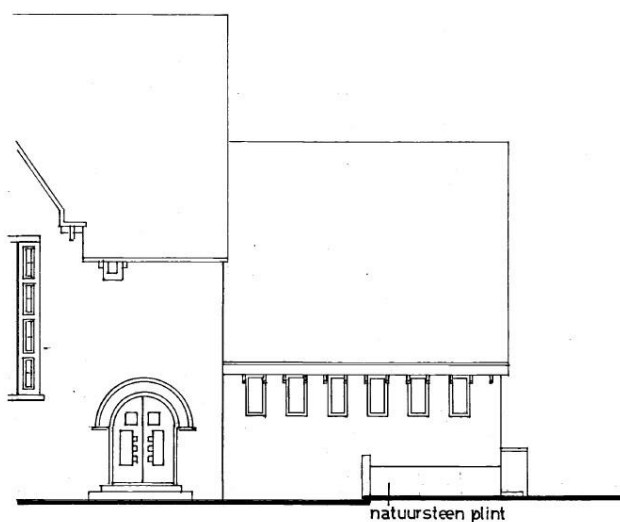

DOORSNEDE C-D

De dwarsdoorsnede in de bestaande en nieuwe toestand van 1973. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

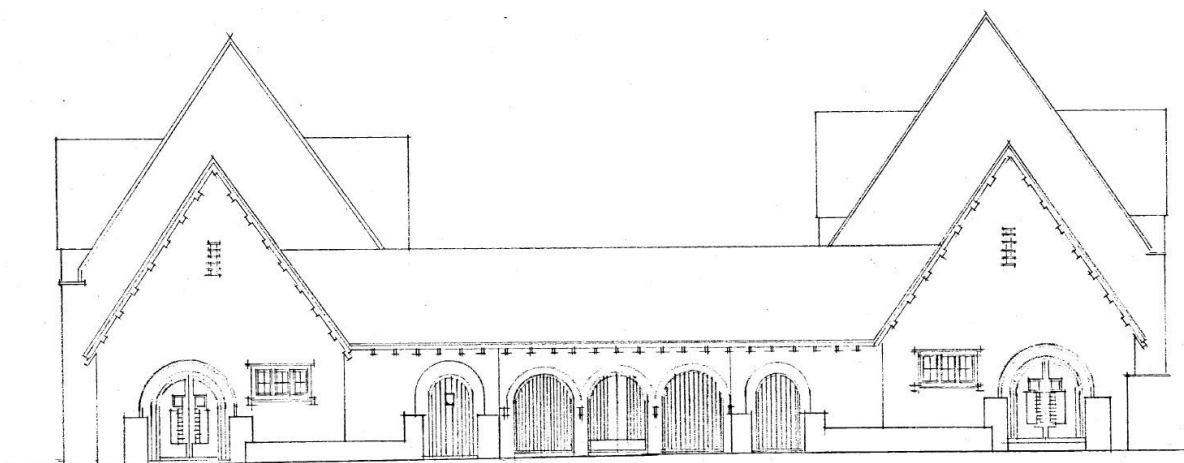

LINKER ZIJGEVEL

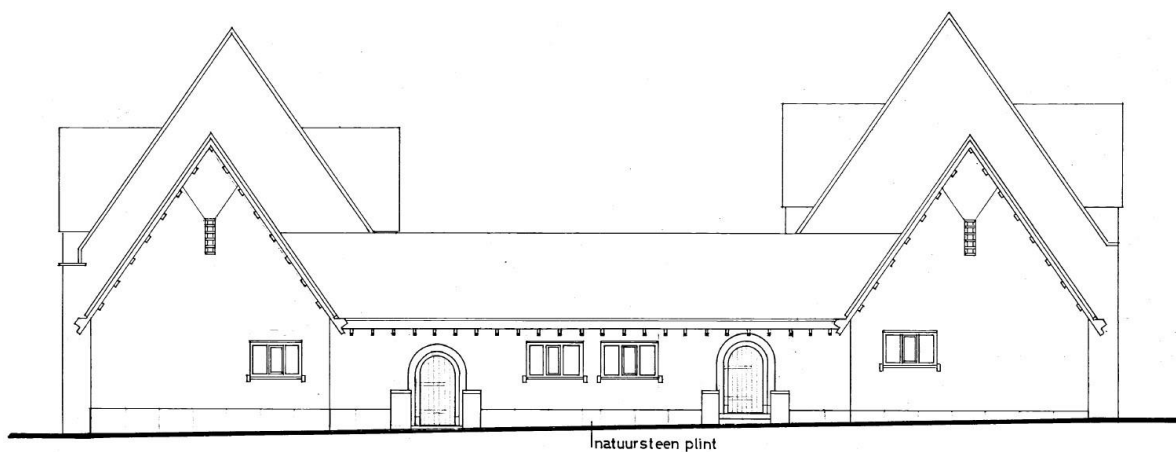
LINKER ZIJGEVEL

De linker zijgevel (gelijk aan de rechter) in de bestaande en nieuwe toestand van 1973. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

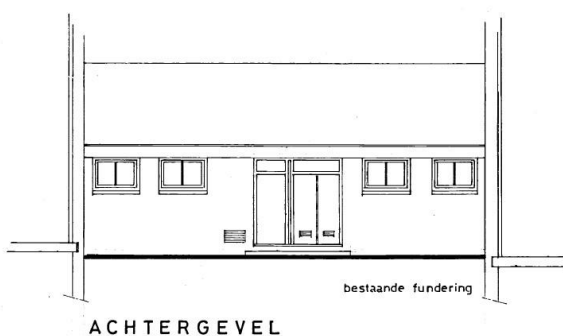
VOORGEVEL

De gevel aan de Hoogvlietstraat in de bestaande toestand van 1973. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

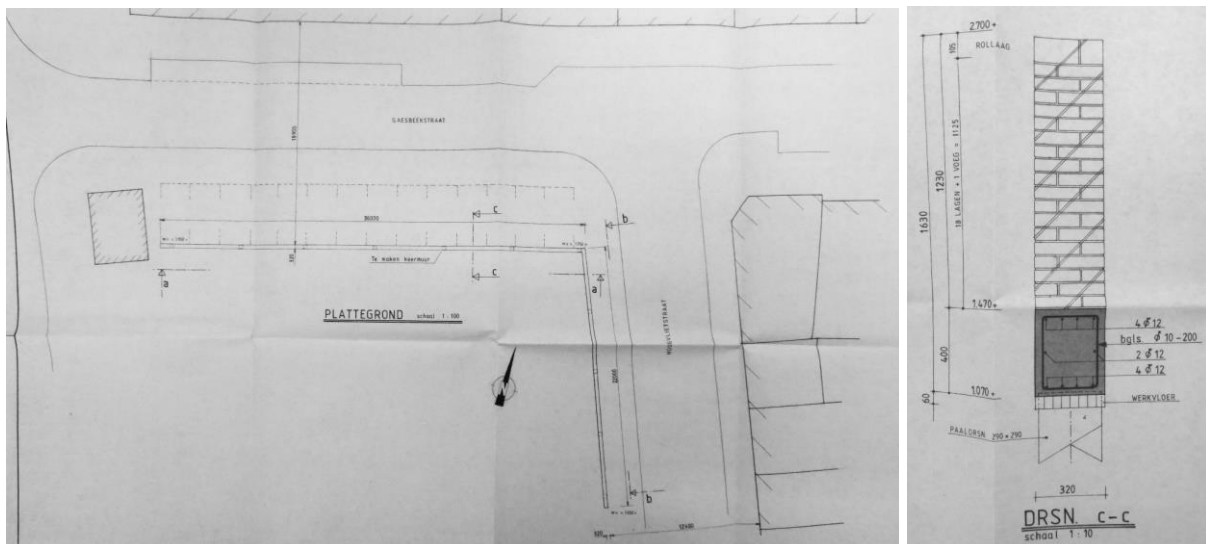
VOORGEVEL

De gevel aan de Hoogvlietstraat in de nieuwe toestand van 1973. (collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

ACHTERGEVEL

De achtergevel van de nieuwbouw uit 1973.
(collectie Tekeningen Openbare Werken /
Dienst van Gemeentewerken Rotterdam,
Stadsarchief Rotterdam)

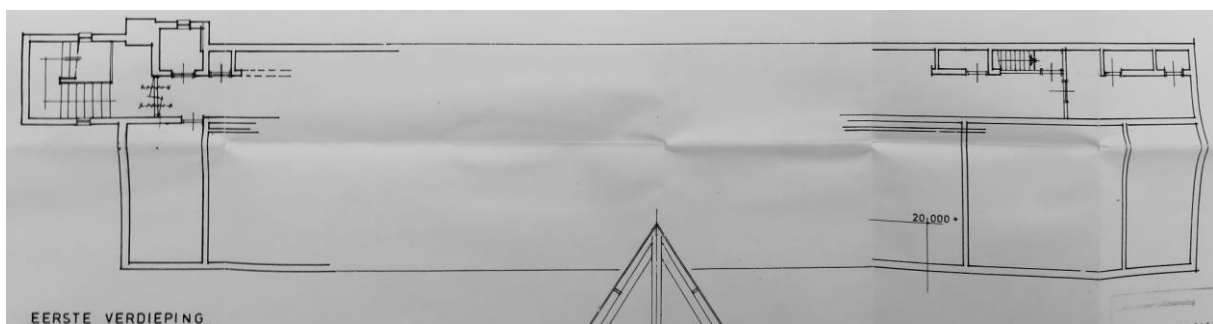
Plan voor de vernieuwing van de muur om het schoolplein uit 1990. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

1990: vervangen muur schoolplein

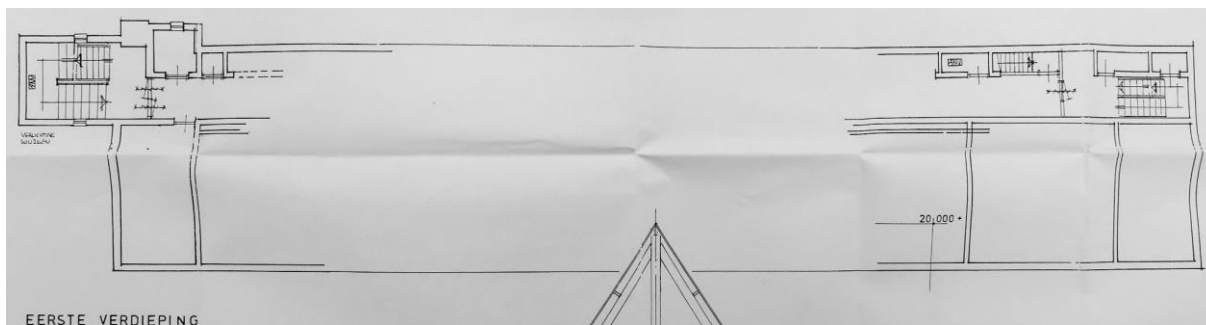
In 1990 werd de gemetselde muur om het schoolplein vernieuwd. Wat de aanleiding daarvoor was is onbekend, maar het was waarschijnlijk technisch van aard.

2000: verbouwen kapruimte tot zolder

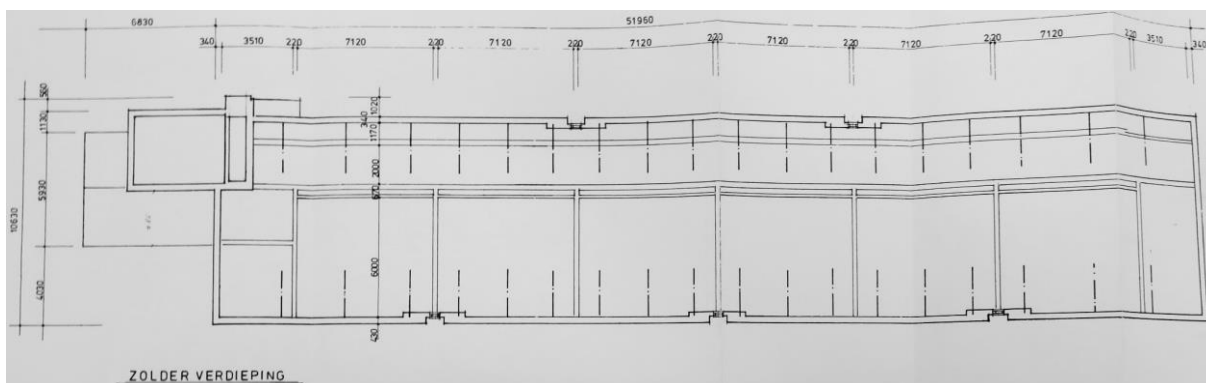
In 2000 werd de noordwestelijke helft van de kapruimte van de vleugel aan de Zwartwaalstraat verbouwd tot een volwaardige zolder. Oorspronkelijk was de kapruimte alleen in gebruik als ventilatievoorziening en niet beloopbaar. In de nieuwe situatie werd er een vloerconstructie en een tot de trek balk reikend inbouwpakket gemaakt. Op de zolder werden een gemeenschapsruimte met enkele ondersteunende ruimten gemaakt. In de dakvlakken werden daarvoor dakramen aangebracht. Om de zolder te ontsluiten werd er in het trappenhuis een trap bijgeplaatst en werd er aan het zuidoostelijke eind van de gang een vluchtrap met een vluchtroute door het niet aangepaste deel van de kapruimte ingericht. De huidige omvang van de zolder komt overigens niet overeen met die op de vergunningstekeningen, wat suggereert dat de daadwerkelijk gebouwde situatie afweek van de stukken of dat de zolder op een onbekend later moment moet zijn uitgebreid.

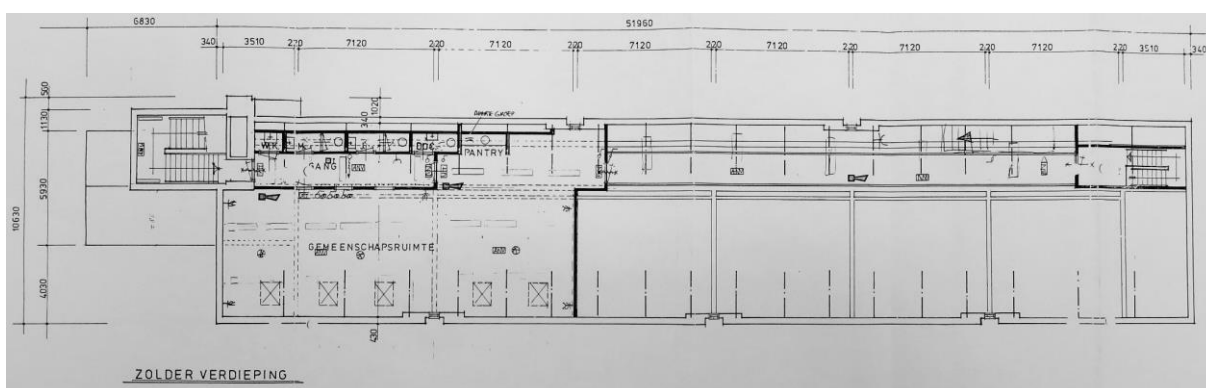
De eerste verdieping in de bestaande toestand van 2000. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

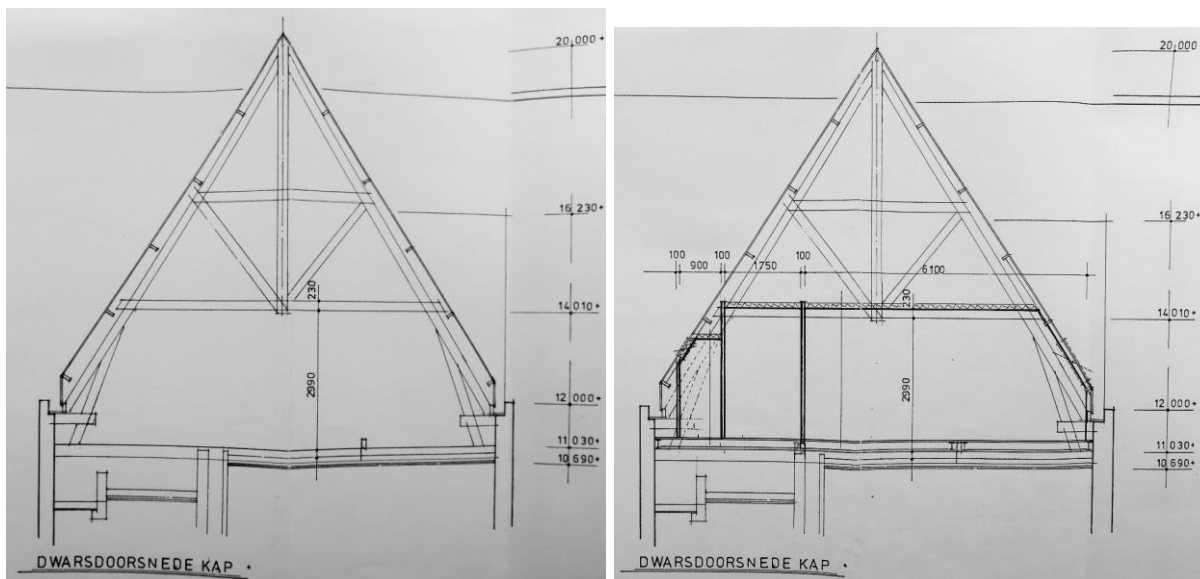
De eerste verdieping in de nieuwe toestand van 2000. De nieuwe trap (rechts op de tekening) werd uiteindelijk anders uitgevoerd. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

De kapruimte in de bestaande toestand van 2000. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

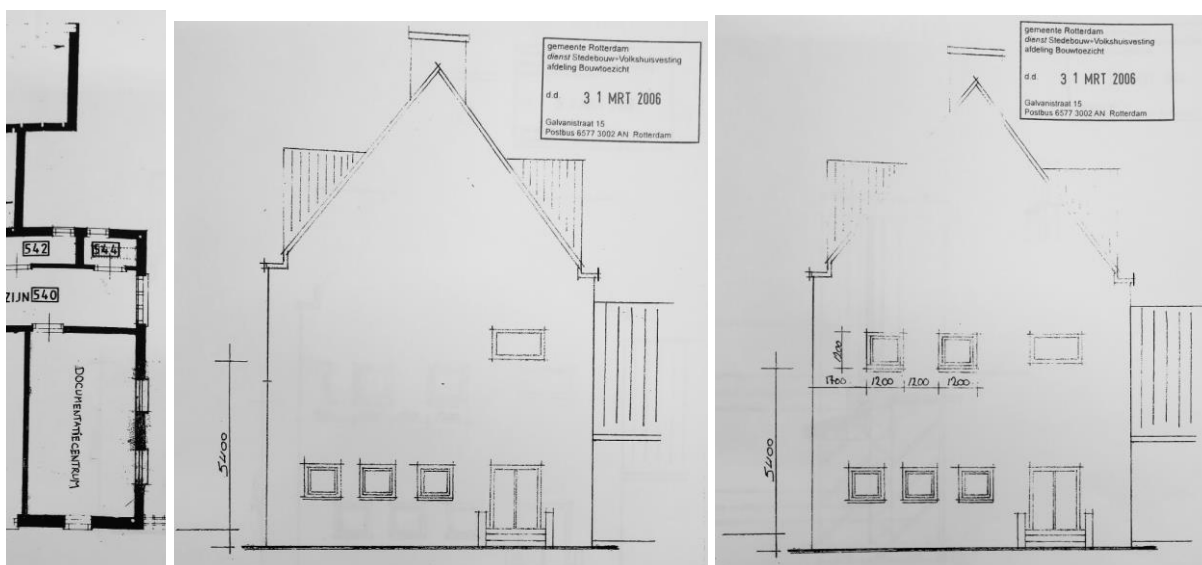
De kapruimte in de nieuwe toestand van 2000. De nieuwe trap (rechts op de tekening) werd uiteindelijk anders uitgevoerd. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

Dwarssdoorsnede over de kapruimte in de bestaande en nieuwe toestand van 2000. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

2006: bijplaatsen ramen in de zuidoostgevel

In 2006 werden er in de zuidoostgevel op het niveau van de eerste verdieping twee nieuwe gevelopeningen met ramen geplaatst.

Plan voor de toevoeging van twee ramen in de zuidoostgevel uit 2006. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

Huidige situatie

Recent heeft de Sonnevance het gebouw verlaten. Het gebouw is niet meer in eigendom van de gemeente Rotterdam, maar van de Rotterdamse scholenorganisatie Stichting BOOR, die voornemens is het pand te restaureren en verbouwen, zodat het opnieuw als school in gebruik genomen kan worden. In afwachting daarvan heeft het gebouw een tijdelijke functie.

Beschrijving van de bestaande situatie

Het gedeelte van het schoolcomplex waartoe de panden aan Zwartewaalstraat 28 en Hoogvlietstraat 25 behoren, bestaat uit twee geschakelde vleugels: de schoolvleugel aan de Zwartewaalstraat en de gymnastiekschool aan de zijde van de Hoogvlietstraat. Ten noordoosten van deze vleugels ligt een ommuurd schoolplein. Op de noordwestelijke hoek van het perceel staat een transformatorhuisje, maar dit behoort niet tot het monument.

Alle genoemde vleugels dateren uit dezelfde bouwfase en zijn gebouwd op een betonnen fundering op houten palen. Het exterieur is vormgegeven in zakelijk expressionistische stijl. De gevels zijn opgetrokken in metselwerk van in Vlaams verband gemetselde lichte, gevlamde stenen. De dakvlakken zijn, tenzij anders beschreven, bedekt met orangerode OVH-pannen.

Het scholencomplex gezien vanuit noordelijke en zuidelijke richting. Het bestaat uit de gymnastiekschool aan de Hoogvlietstraat (A) en de schoolvleugel aan de Zwartewaalstraat (B) (Google Maps)

Gymnastiekschool - exterieur

De gymnastiekschool staat haaks op de Hoogvlietstraat en grenst aan de schoolvleugel en de gymnastiekschool, behorend bij het zuidoostelijk gedeelte van het scholencomplex. De vleugel bestaat uit vier geschakelde gedeelten en een moderne aanbouw. Het grootste deel betreft de gymzaal en heeft een rechthoekige plattegrond met één hoge bouwlaag onder een zadeldak. De noordwestelijke en zuidoostelijke langsgevels zijn in hoofdvorm identiek en eindigen onder de grenen boei van een met zink beklede bakgoot. Een verhoogd middendeel steekt boven de goot uit en eindigt in drie topgevels onder een grenen boei. Het gevelvlak van de topgevels heeft een rechthoekige ventilatieopening, dat met hardgebakken plavuizen is opgedeeld. In de punt is het metselwerk diagonaal uitgevoerd. Bij de schouders van de topgevels zijn bakgoten met zinken bekleding en grenen boeien boven een licht overkragende, steenshoge rij metselwerk aangebracht. Beide langsgevels beschikken onder iedere topgevel over een groep van drie hoge gevelopeningen, die rechthoekig van vorm zijn en over een steenshoge rollaag, keramische raamdorpelstenen en een grenen kozijn met drie ruiten beschikken. Alleen de ramen boven de moderne aanbouw beschikken steeds over twee ruiten. De ramen in de noordwestelijke langsgevel beschikken over granieten lekdorpels en beschikken onder nog over een dichtgezet vierkant raam. In de noordwestelijke langsgevel zijn ook twee getoogde gevelopeningen onder een steens rollaag aanwezig, die zijn ingevuld met een grenen kozijn en dubbele deur. Onder het kozijn zijn granieten neuten en treden aangebracht. De kopgevels zijn blind uitgevoerd en eindigen onder de kantpannen. Op het dak staan twee gemetselde ventilatiekappen. De dakvlakken bij de topgevels zijn voorzien van leien.

De noordwestgevel en de noordoostgevel van de gymnastiekschool.

De zuidoostgevel en de zuidwestgevel van de gymnastiekschool.

Tussen de gymzaal en de schoolvleugel staat een toestellenberging, waarvan de gevels ten opzichte van de gevels van de gymzaal terugliggen. De gevels eindigen onder een op grenen sporen gelegde schampegoot met een grenen boei en zinken gootbekleding. In de zuidoostelijke gevel is een rechthoekige gevelopening met een steens rollaag aanwezig, die is ingevuld met een grenen deurkozijn met een grenen dubbele deur en granieten neuten en onderdorpel. De zuidoostgevel bevat drie rechthoekige gevelopeningen met grenen raamkozijnen, die met beplating zijn dichtgezet. Het zadeldak is bedekt met zinken losanges.

Het deel tussen de gymzaal en de Hoogvlietstraat heeft een noordwestgevel, die van een hardstenen plint is voorzien. In de gevel zijn zes rechthoekige gevelopeningen met grenen raamkozijnen opgenomen. Afwisselend zijn de raamkozijnen ingevuld met vaste ruiten of twee ramen. De gevel eindigt onder een op grenen sporen gelegde schampegoot met een grenen boei en zinken gootbekleding.

De gevel aan de Hoogvlietstraat bestaat uit twee vlakken. Het rechter vlak heeft een hardstenen plint en wordt als een topgevel onder het zadeldak beëindigd. Deze gevel beschikt op het niveau van de begane grond over een rechthoekige gevelopening met tussen keramische hoekblokken gevatte keramische raamdorpelstenen en een kozijnafdekking van hardgebakken plavuizen. De gevelopening is ingevuld met een grenen raamkozijn met drie ruiten. Op zolderniveau is een rechthoekige gevelopening aanwezig, die door hardgebakken plavuizen is opgedeeld. Daarboven is het metselwerk diagonaal uitgevoerd. Het linker vlak ligt ietwat terug en wordt recht onder een op grenen sporen gelegde schampegoot met een grenen boei en zinken gootbekleding beëindigd. De gevel heeft een hardstenen plint en bevat twee gevelopeningen. De rechter gevelopening is getoogd uitgevoerd en beschikt over een getoogde steenshoge rollaag. De opening is ingevuld met een

grenen deurkozijn met een deur, granieten neuten en een hardstenen dorpel. De gevelopening wordt geflankeerd door twee gemetselde muren, haaks op de gevel, die zijn voorzien van een hardstenen afdekker. Tussen de muren ligt een hardstenen zerk. Links is er een gevelopening met keramische raamdorpelstenen onder een steens rollaag aanwezig, die is ingevuld met een raamkozijn met drie ruiten.

Het zadeldak boven het rechter gevelvlak is haaks op de Hoogvlietstraat geprojecteerd en heeft een door grenen klossen gedragen overstek. Het zadeldak boven het linker gevelvlak is lager, evenwijdig aan de Hoogvlietstraat georiënteerd en is met zinken losanges gedekt.

Aan de zuidwestzijde staat een moderne aanbouw met een gemetselde gevel, twee ramen en een deur onder een plat dak.

Gymnastiekschool - interieur

De gymnastiekschool bestaat uit een gymzaal met twee toestelbergingen, twee kleedkamers, een stookruimte en een toiletgroep. De hoofdingang bevindt zich in de noordoostgevel en heeft het adres Hoogvlietstraat 25. De gymzaal is ook via twee buitendeuren direct vanaf het schoolplein te bereiken.

De begane grond is uitgevoerd in beton. De dakvlakken worden gedragen door gordingen, die op de kopgevels en op een grenen spantconstructie zijn gelegd. De kapconstructie is niet in zicht. De kapconstructie boven de gymzaal bestaat volgens tekening uit een reeks van spanten, die ieder uit twee spantbenen, twee schoren, twee trekbalken en een makelaar bestaan.

Kleedkamers.

Gymzaal.

Toestellenberging.

Schoolvleugel - exterieur

De schoolvleugel bevindt zich aan de noordwestzijde en ligt evenwijdig aan de Zwartewaalstraat. In hoofdvorm heeft het gebouw een rechthoekige plattegrond met twee bouwlagen onder een zolder. Aan de noordwestzijde staat een torenvormig bouwdeel, dat deels is onderkelderd.

De zuidwestgevel grenst aan de Zwartewaalstraat en de in het verlengde daarvan gesitueerde groenstrook. De gevel wordt recht onder de grenen boei van een bakgoot met zinken bekleding beëindigd. Drie terugspringende Vlaamse gevels doorsnijden deze lijn. Onder de sprong in het metselwerk is een vierkant uitkragend vlak in het metselwerk opgenomen, waarboven een granieten zerk op granieten klossen aanwezig is. De Vlaamse gevels zijn ingevuld met een rechthoekige gevelopening met daarin een grenen kozijn met een dito vast raam. De gevels eindigen als een puntgevel onder de kantpannen. De gevelopeningen bij de lokalen op de begane grond zijn ingevuld met een raampartij, die uit een rechthoekig bovendeel en een kleiner, vierkant onderdeel bestaat. Langs de bovenzijde van de gevelopening is een rij hardgebakken plavuizen aanwezig; aan de onderzijde is de opening voorzien van een dubbele rij hardgebakken plavuizen, tussen twee keramische hoekblokken. Op de overgang tussen het boven- en onderdeel is een geschilderd, waarschijnlijk granieten kalf aanwezig. De openingen zijn ingevuld met grenen kozijnen, waarin een aluminium raam is aangebracht. Op de verdieping zijn de gevelopeningen bij de lokalen rechthoekig, voorzien van hardstenen plavuizen, keramische hoekblokken, een grenen kozijn en een aluminium raam. Bij de hoeken van de gevel zijn op de begane grond twee kleine, rechthoekige gevelopeningen aanwezig, die uitgevoerd zijn met een tussen keramische hoekblokken gevatte dubbele rij van hardgebakken plavuizen en ingevuld zijn met een grenen raamkozijn met een ruit. De kleine gevelopening op de verdieping heeft een grenen raamkozijn met een aluminium raam.

Zuidwestgevel.

De noordwestelijke kopgevel wordt met een puntgevel onder de grenen boei van het zadeldak beëindigd en grenst aan het torenvormige bouwdeel. Op de begane grond en op de eerste verdieping is er een rechthoekige gevelopening ingevuld met grenen raamkozijn, voorzien van aluminium ramen. Naast het raam op de begane grond is een granieten brievenbus opgenomen. Ter hoogte van de zolder is een rechthoekige gevelopening met boven een rij hardstenen plavuizen en onder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. De opening is ingevuld met een grenen raamkozijn en een grenen raam met een achtruits roedenverdeling.

Noordwestgevel en aangrenzende gevelvlakken.

Aan de zuidoostelijke kopgevel risaleert een bouwvolume, waarin zich de hoofdentree aan de Zwartewaalstraat 28 bevindt. De zuidwestelijke gevel eindigt tegen een grenen gootboei, waarachter een met zink beklede goot ligt. In de gevel zijn twee getoogde gevelopeningen met een steens hoge rollaag en een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen aanwezig. De gevelopeningen zijn ingevuld met een grenen raamkozijn met drie ruiten. De noordwestelijke gevel wordt als een puntgevel onder een zadeldak beëindigd. Op de hoeken steken de goten van de aangrenzende gevels door, boven een rand van uitkragend metselwerk. Links is een getoogde gevelopening aanwezig, onder een anderhalf steens hoge getoogde rollaag, waarin ook keramische blokken zijn opgenomen. Onder de opening is een granieten dorpel aanwezig. De opening is ingevuld met een grenen kozijn met hardstenen neuten, een hardstenen onderdorpel en een dubbele deur. Daarnaast is een granieten brievenbus in de gevel opgenomen. Voor de entree ligt een gemetseld bordes, dat met granieten zerken en treden is afgedekt. Rechts is er nog een getoogde gevelopening met een lekdorpel van hardgebakken plavuizen aanwezig; de opening is dichtgezet met beplating. Bovenin is een rechthoekige gevelopening aanwezig, die met hardgebakken plavuizen in kleinere openingen is opgedeeld. De noordoostgevel is voorzien van een rechthoekige gevelopening met een granieten lekdorpel en drempel, evenals een grenen deurkozijn met deur en granieten neuten. Het zadeldak van het bouwdeel is afgewerkt met leien.

Het torenvormige bouwdeel heeft een rechthoekige plattegrond. De langsgevels eindigen onder een bakgoot met zinken bekleding en een grenen gootboei. In de zuidwestelijke langsgevel is een rechthoekige gevelopening met boven een rij hardstenen plavuizen en onder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. De opening is ingevuld met een grenen raamkozijn met stalen roeden en drie ruiten. In de rechter bovenhoek is een rvs ladder aanwezig. De noordoostelijke gevel bevat een rechthoekige gevelopening met een steens rollaag. De opening is ingevuld met een grenen deurkozijn met een deur en een ventilatierooster en is voorzien van granieten neuten en een dito onderdorpel. Voor de opening ligt een granieten trede. Links is er een rechthoekige, met beplating dichtgezette gevelopening met twee keramische hoekblokken aanwezig. Op het niveau van de eerste verdieping is er een rechthoekige gevelopening met erboven een rij hardstenen plavuizen en eronder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. De opening is ingevuld met een grenen raamkozijn met stalen roeden en drie ruiten. Aan de linker zijde is er een schoorsteen, die in het gevelvlak risalerend is uitgevoerd. De kopgevels worden als een puntgevel onder het zadeldak beëindigd. De goten van de langsgevels steken door in de kopgevels. Op het niveau van de eerste verdieping is er in de noordwestelijke kopgevel een rechthoekige gevelopening met daarboven een rij hardstenen plavuizen en eronder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. De opening is ingevuld met een grenen raamkozijn met stalen roeden en drie ruiten. Daarboven is een tweede gevelopening aanwezig, die rechthoekig

is uitgevoerd, met erboven een rij hardstenen plavuizen en eronder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. De opening is ingevuld met een dichtgezet grenen kozijn. De kopgevel aan de zuidoostzijde van de toren is alleen net onder de topgevel voorzien van een grenen raamkozijn met een vaste ruit. Het zadeldak van de toren is bedekt met betonpannen. In beide dakvlakken is een dakraam opgenomen.

Noordoostgevel.

Zuidoostgevel.

De noordoostgevel grenst aan het schoolplein en wordt recht beëindigd onder de grenen gootboei van de met zink beklede goot. Rechts is er een deel risalerend uitgevoerd en voorzien van twee gevelopeningen. De gevelopening op de begane grond is uitgevoerd als een rechthoekige gevelopening met een steens rollaag. De opening is ingevuld met een grenen deurkozijn met een deur en een bovenlicht en is voorzien van granieten neuten en een dito onderdorpel. Op de verdieping is er een rechthoekige gevelopening aanwezig met erboven een rij hardstenen plavuizen en eronder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. De opening is ingevuld met een grenen raamkozijn met een vaste ruit.

In het grote gevelvlak is op de begane grond een reeks van rechthoekige gevelopeningen met grenen kozijnen en een ruit aanwezig. Langs de bovenrand van de reeks ligt een rij hardgebakken plavuizen, met boven iedere muurdam en op de einden een keramisch blok. Langs de onderzijde is een doorlopende rij hardgebakken plavuizen aanwezig. Nabij de gymnastiekschool wordt de reeks onderbroken door een deurkozijn met betonnen neuten en dito dorpel en treden. Het deurkozijn is ingevuld met een dicht bovenlicht en een deur. Op het niveau van de eerste verdieping zijn er ter plaatse van de gang rechthoekige gevelopeningen aanwezig, met erboven een rij hardstenen plavuizen en eronder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. Ter hoogte van de toiletten zijn er smalle rechthoekige gevelopeningen met een metalen rooster en hardgebakken plavuizen in de gevel opgenomen. De gevel loopt aan de zuidzijde van de gymnastiekschool nog door en is daar voorzien van vijf gevelopeningen. Ze zijn rechthoekig uitgevoerd en bevatten een grenen raamkozijn met een vaste ruit, boven een rij hardstenen plavuizen en onder een tussen keramische hoekblokken gevatte rij plavuizen. Boven de gootlijn zijn, net als in de andere langsgevel, Vlaamse gevels toegepast.

De zuidoostelijke kopgevel wordt als een puntgevel onder de kantpannen van het zadeldak beëindigd. De goten van de langsgevels steken door en liggen op een uitkragende metselwerkrand. Op de begane grond is rechts een rechthoekige gevelopening gesitueerd, die voorzien is van een halfsteens rollaag en een grenen kozijn met hardstenen neuten en een dubbele deur. Ervoor ligt

een bordes, bestaande uit twee betonnen damwanden en betonnen treden. Links zijn er op de begane grond drie rechthoekige gevelopeningen, ingevuld met een groen raamkozijn en een aluminium vast raam. Op de eerste verdieping is er rechts een rechthoekige gevelopening met een groen raamkozijn met een vaste ruit boven een afdekking van hardgebakken plavuizen en onder een rij van hardgebakken plavuizen tussen twee keramische hoekblokken. Links zijn er twee rechthoekige gevelopeningen aanwezig, voorzien van een groen raamkozijn en een groen raam.

In het zadeldak zijn gemetselde ventilatiekappen opgenomen. In de dakvlakken zijn verspreid bij de dakvoet dakramen aanwezig.

Schoolvleugel – interieur

De kelder bevindt zich grotendeels onder de toren. De vloer is in beton uitgevoerd; de wanden zijn opgetrokken in metselwerk. De kelder is toegankelijk via een trap onder het hoofdtrappenhuis en is alleen vanaf buiten toegankelijk. De kelder bestaat uit een ruimte met een trap en de stookruimte. De vloeren van de vleugel zijn in beton uitgevoerd, met uitzondering van de zoldervloer, die bestaat uit een groen balklaag en groen delen. De kapruimte heeft geen vloer.

Kelder.

De hoofdentree aan de Zwartewaalstraat 28 komt uit in een entreeportaal op de begane grond, dat toegang geeft tot het hoofdtrappenhuis en een gang die om het trappenhuis heen leidt. Het trappenhuis beschikt over granieten bordessen en trappen. De balustraden zijn in art deco-stijl uitgevoerd en zijn samengesteld uit smeedijzeren onderdelen en houten handlijsten. De wanden zijn voorzien van een tegellambrisering met een plint van zwart Belgisch hardsteen. De gang om het trappenhuis leidt naar de centrale gang, waaraan de lokalen grenzen, en sluit aan op de buitendeuren in de noordoost- en zuidoostgevel. De gang heeft een tegellambrisering met een plint van zwart Belgisch hardsteen en beschikt altemeerend over kleednissen en volumes met toiletten. In een van de nissen is een smal trappenhuis aanwezig. Ter hoogte van de meeste lokalen zijn steeds een deur, geflankeerd door twee ramen geplaatst. De lokalen beschikken doorgaans over twee vaste kasten.

Entreeportaal.

Gang om het trappenhuis.

Trappenhuis op niveau van de begane grond.

Centrale gang en lokaal op de begane grond.

De eerste verdieping bestaat -vergelijkbaar met de begane grond- uit een centrale gang waaraan lokalen grenzen. De noordwestelijke helft van de kapruimte is uitgebouwd tot een zolder, die toegankelijk is via het hoofdtrappenhuis en via een met een tweede trap verbonden galerij in de kapruimte. De zolder bestaat uit onder andere een studio en enkele ondersteunende ruimten. De dakvlakken worden gedragen door grenen gordingen, die in de kopgevels en op grenen spanten zijn opgelegd. De spanten van het hoofddak bestaan uit twee spantbenen, twee kreupele stijlen, twee blokkelen, drie trekbalen, twee schoren en een makelaar.

Trappenhuis op niveau van de eerste verdieping.

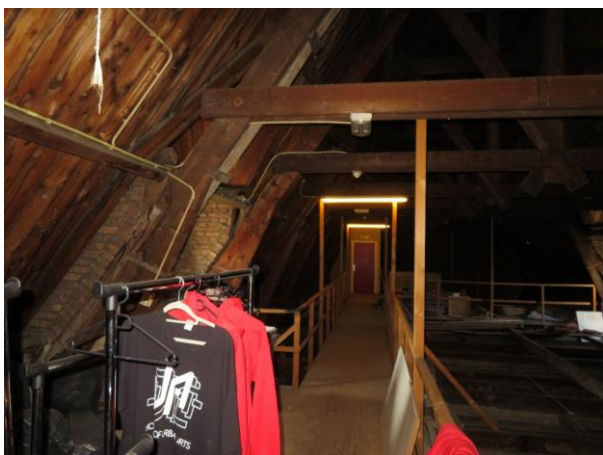
Gang op de eerste verdieping.

Trap naar de zolder.

Zolder.

Kapruimte.

Terreininrichting

Het schoolplein is rondom voorzien van een gemetselde terreinomheining. Het metselwerk bestaat uit in kruisverband gemetselde roodbruine stenen en wordt afgedekt door een halfsteens rollaag.

Het transformatorgebouw staat zoals reeds vermeld op het perceel van de school. Hoewel de vormgeving ervan lijkt te zijn afgeleid van die van de school, behoort het feitelijk niet tot het schoolcomplex.

Schoolplein.

Terreinomheining.

Transformatorgebouw.

Beschrijving van de bouwhistorische sporen

Exterieur

- 1) Het metselwerk van het lage bouwvolume tussen de twee gymnastiekscholen sluit niet aan op dat van de gymnastiekscholen, hetgeen verwijst naar de uitbreiding van 1973. De meest rechter raampartij in de zuidoostgevel van de gymnastiekschool is voor het maken van de aanbouw ingekort. Onder de ramen is ook inboetwerk te zien, waarbij stenen gebruikt zijn die gelijk zijn aan de stenen waarmee de gevel van de aanbouw is opgetrokken.

- 2) Bij de verbouwing en uitbreiding van de gymnastiekschool in 1973 werd de gevel aan de Hoogvlietstraat ingrijpend gewijzigd; met name het gevelvlak onder het parallel aan de straat lopende zadeldak. Op deze plaats bevond zich oorspronkelijk de galerij die toegang bood tot de binnenplaats, die als openbare verbinding tussen de Hoogvlietstraat en de Zwartewaalstraat fungeerde. De overgang tussen oorspronkelijk gevelmetselwerk en bij deze verbouwing

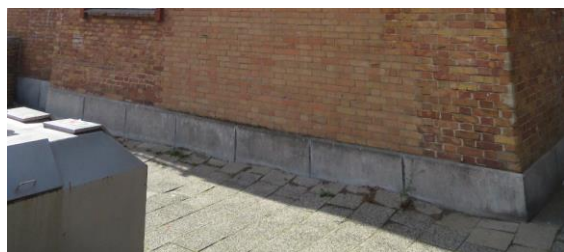

aangebracht metselwerk is duidelijk zichtbaar. Het raamkozijn in dit vlak is anders gedetailleerd dan de oorspronkelijke raamkozijnen en stamt duidelijk uit deze verbouwing. Het deurkozijn en het bijbehorende bordes zijn nog wel uit de bouwtijd. Het kozijn is bij de verbouwing uitgenomen en circa 35 cm hoger herplaatst. De deur is -waarschijnlijk bij deze verbouwing- vervangen.

- 3) De hardstenen plint langs de noordoostgevel en een deel van de noordwestgevel van de gymnastiekschool is een toevoeging uit de verbouwing van 1973 en is waarschijnlijk aangebracht om bouwsporen te verhullen.

- 4) Het raamkozijn rechts in de noordoostgevel van de gymnastiekschool is nog uit de bouwtijd, maar was volgens de stichtingstekeningen oorspronkelijk voorzien van drie ramen. Wanneer de ramen door ruiten zijn vervangen is niet bekend.

- 5) Het grote veld met inboetwerk rechts in de noordoostgevel verwijst naar de oorspronkelijke hoofdingang van de gymnastiekschool, die bij de verbouwing van 1973 werd dichtgemetseld.

- 6) De huidige terreinomheining beschikt ter plaatse van de noordwestgevel van de gymnastiekschool over een stalen hekwerk. Oorspronkelijk was hier een gemetselde terreinomheining aanwezig, die aansloot op de noordwestgevel. Op de gevel is ter plaatse van de voormalige aansluiting nog inboetwerk zichtbaar.

- 7) De noordwestgevel van de kleedkamer van de gymnastiekschool bevat nog oorspronkelijke raamkozijnen. Vier raamkozijnen beschikken -als een van de weinige- ook nog over de oorspronkelijke ramen.

- 8) De deuren in de noordwestgevel van de gymzaal zijn op enig moment vervangen, de deurkozijnen zijn nog oorspronkelijk. Ook de raamkozijnen in de gymzaal en de toestellenberging zijn nog uit de bouwtijd. De ramen zijn op een onbekend moment vervangen door vaste ruiten of beplating.

- 9) De raamkozijnen in de noordoostgevel van de schoolvleugel zijn nog oorspronkelijk, maar zijn alle op enig moment ontdaan van hun ramen. In de meeste kozijnen is nu een vaste ruit te vinden; andere zijn met beplating dichtgezet. De schermen bij de toiletramen zijn waarschijnlijk later toegevoegd.

- 10) De deur links in de noordoostgevel van de schoolvleugel is, getuige het inboetwerk en de materialisering van de neuten, de dorpel en de treden in beton in plaats van graniet, later toegevoegd. Het betreft de noodingang die in combinatie met het noodtrappenhuis in 1942 zijn toegevoegd. De deur is op een later moment vervangen en mogelijk tegelijkertijd is het bovenlicht dichtgezet.

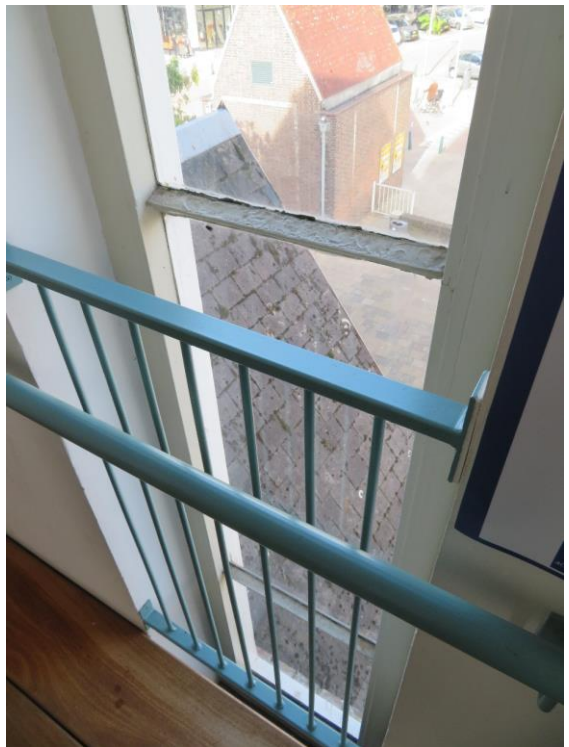
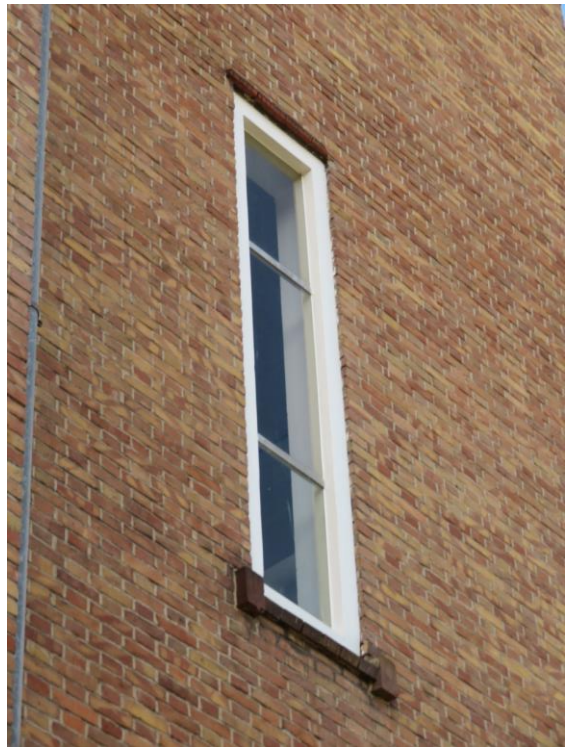
- 11) Rechts in de noordoostgevel van de schoolvleugel is een veld inboetwerk te zien op de plaats waar oorspronkelijk het kolenluik was. Door dit luik werden de kolen voor de in de kelder gesitueerde kolengestookte verwarmingsinstallatie binnengebracht.

- 12) De twee deurkozijnen rechts in de noordoostgevel van de schoolvleugel zijn nog oorspronkelijk. De deuren en de bovenlichten zijn vervangen. In de opening ertussen was oorspronkelijk een raam dat daglicht toeliet in de trapopgang van de kelder. Het kozijn en een deel van het raam zijn nog aanwezig en met beplating dichtgezet.

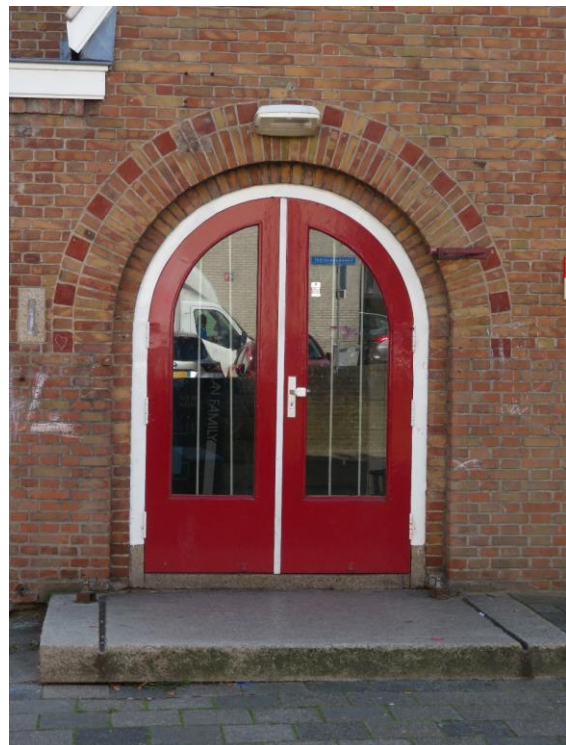
- 13) De raamkozijnen in het hoofdtrappenhuis zijn voorzien van stalen roeden. Het verschil wordt verklaard door het bestek, dat vermeldt dat deze raamkozijnen oorspronkelijk van glas-in-lood waren voorzien.

- 14) De deur links van de hoofdentree is aan de binnenzijde dichtgezet. Het gegeven dat het tegelwerk in de daarbij ontstane nis doorloopt suggereert dat het dichtzetten bij de verbouwing van 1972 is gebeurd, al staat dat niet op de tekeningen aangegeven.

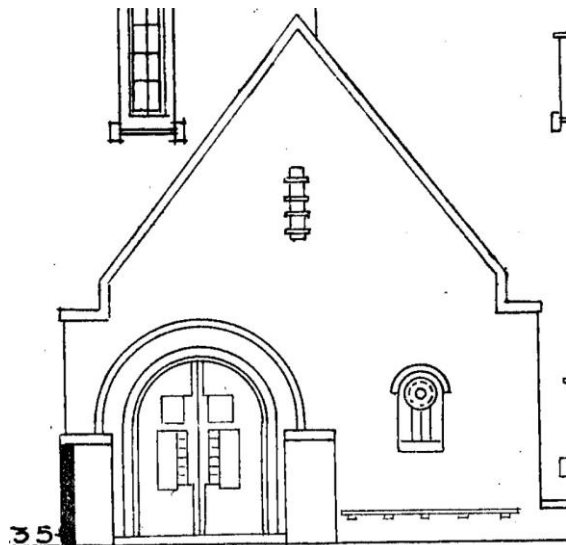

- 15) De huidige hoofdentree vormde oorspronkelijk de ingang van de op de eerste verdieping gesitueerde U.L.O.-school. De dubbele deur is op enig moment vervangen. Links van de entree is de oorspronkelijke brievenbus nog aanwezig.
De entree werd oorspronkelijk geflankeerd door twee lage muren. Ook sloot de muur om het schoolplein hier aan op het gebouw. De aanhechting van deze muren is nog te herkennen aan het inboetwerk links en rechts van de entree.

- 16) De gevelopening rechts van de hoofdentree is dichtgezet. Oorspronkelijk was hier geen raam, maar een rijk uitgevoerd smeedijzeren hekwerk. Het bestek noemt het een lantaarn; *"In den gevel van de portiek van de G.L.O.-school moet worden aangebracht een lantaarn van siersmeedwerk, voorzien van ankers ter bevestiging in het metselwerk"*. Het is niet bekend of de lantaarn zich nog achter de beplating bevindt.

Onder de lantaarn was volgens de geveltekening oorspronkelijk een buitenbankje aanwezig.

(collectie Tekeningen Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam, Stadsarchief Rotterdam)

- 17) De raamkozijnen in de toren zijn nog oorspronkelijk. De ramen hebben plaatsgemaakt voor beplating.

- 18) De galerij die als ingang diende tot de G.L.O.-school op de begane grond werd in 1972 bij het gebouw gevoegd, waarna deze een functie als gang kreeg. De twee grote doorgangen kregen daarbij een gemetselde borstwering en een half rond raamkozijn. De granieten brievenbus voor de G.L.O.-school is nog steeds aanwezig (rode pijl).

Foto van de vrijwel identieke entreepartij van Zwartewaalstraat 38 in de oorspronkelijke toestand. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

- 19) In de noordwestgevel van de schoolvleugel zijn in 1972 twee nieuwe gevelopeningen met raamkozijnen geplaatst. Ruwweg op dezelfde plaats bevonden zich in de oorspronkelijke situatie ook twee gevelopeningen.

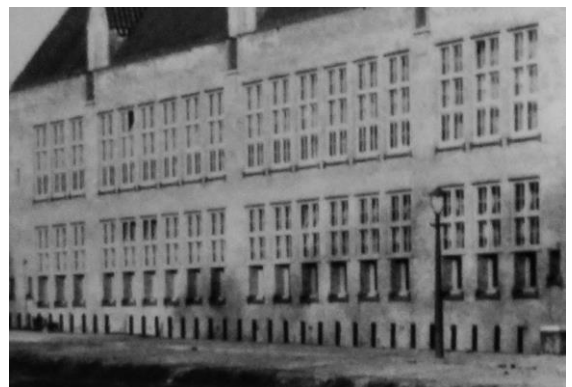
- 20) Bovenin de noordwestgevel van de schoolvleugel bevindt zich nog een oorspronkelijk raamkozijn mét raam. Het betreft het enige nog bestaande raam uit de bouwtijd met roedenverdeling.

- 21) Op de hoek van de noordwest- en de zuidwestgevel van de schoolvleugel is een met een granieten afdekplaat uitgevoerde muur zichtbaar. Het betreft een uit de bouwtijd daterend restant van een afscheiding tussen de straat en een langs de gevel gepositioneerd perkje.

- 22) De grote lokaalramen in de zuidwestgevel van de schoolvleugel beschikken nog over de oorspronkelijke kozijnen. De ramen zijn echter op enig moment vervangen in aluminium. De ramen van de kleinere oorspronkelijke raamkozijnen zijn inmiddels ook niet meer aanwezig.

Zwartewaalstraat 38 in 1930. Collectie Stadsarchief Rotterdam

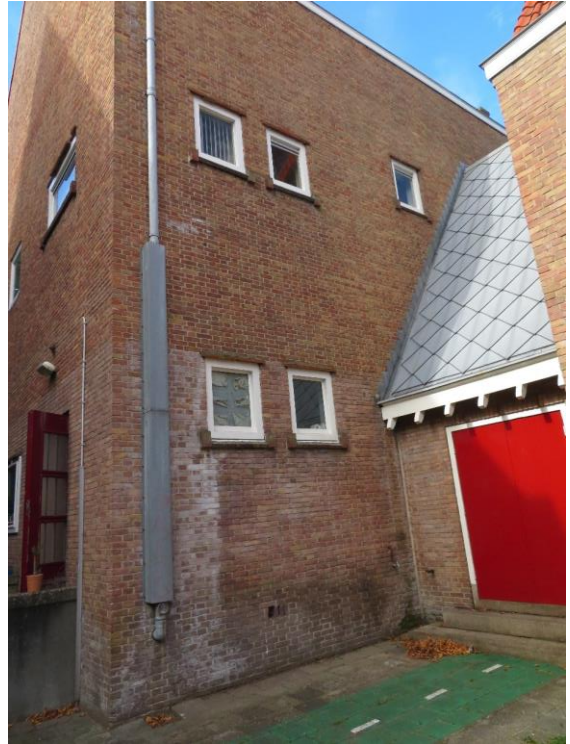
- 23) De poort bij de binnenplaats is op enig moment opgehoogd met een stalen hekwerk. De stalen onderdelen in de poort zijn ook vervangen.

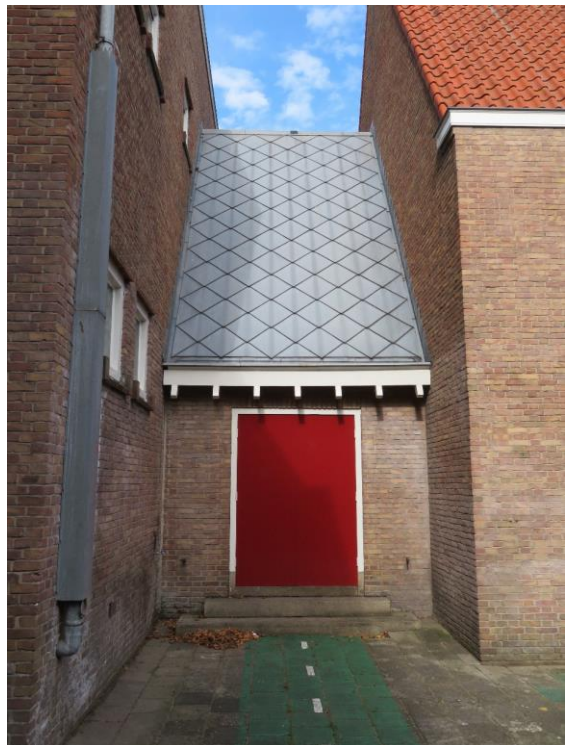
- 24) De zuidoostgevel van de schoolvleugel bevatte oorspronkelijk alleen twee raamkozijnen, die aan de kopeinden van de centrale gangen waren gepositioneerd. Het raamkozijn van de gang op de eerste verdieping is nog aanwezig, al zijn de twee tussenstijlen en de ramen verwijderd. Alle andere gevelopeningen zijn later toegevoegd. De gevelopeningen op de begane grond zijn op een onbekend moment vóór 1972 aangebracht; de twee linker gevelopeningen op het niveau van de eerste verdieping stammen uit de verbouwing in 2006.

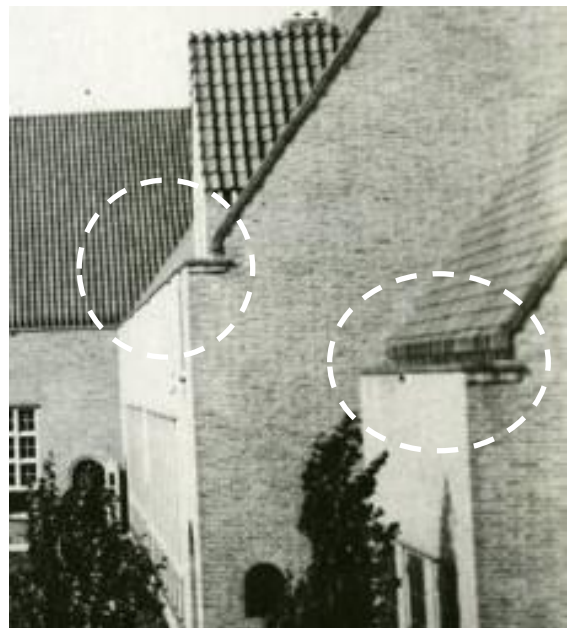
- 25) De raamkozijnen geheel links in de noordoostgevel van de schoolvleugel zijn nog oorspronkelijk. De ramen zijn op enig moment vervangen door vaste ruiten.

- 26) De toegang tot de toestellenberging is nog oorspronkelijk, maar de dubbele deur lijkt op enig moment vervangen.

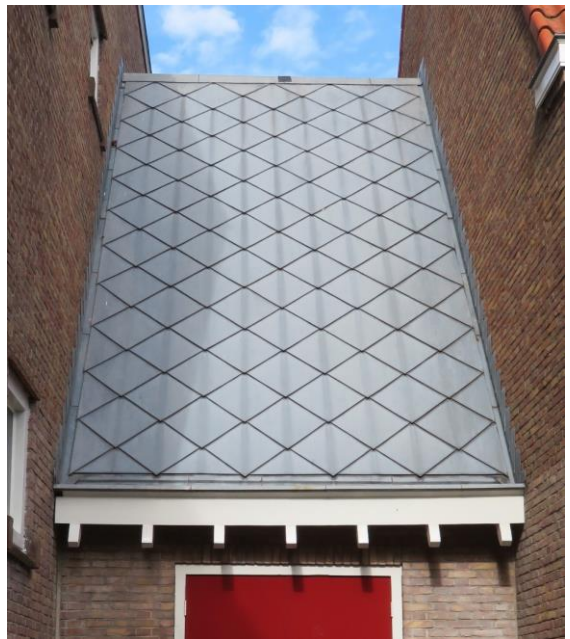
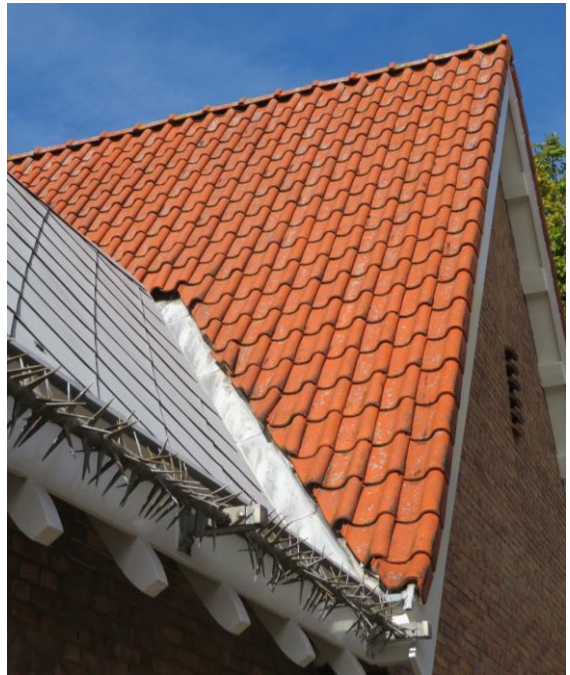
- 27) De verspreid aanwezige grenen geprofileerde boeien passen slecht bij het ontwerp van het pand en zijn pas later aangebracht. Op de zuidoostelijke hoek van de toren is het oorspronkelijke detail nog intact. Hier zijn de sprong in het metselwerk en de afdekking van hardgebakken plavuizen nog goed zichtbaar. Het aanbrengen van de boeidelen hangt waarschijnlijk samen met de vervanging van de dakpannen, waarbij de onderste knikpan kwam te vervallen en waarvoor de goot moest worden verhoogd.

Collectie Stadsarchief Rotterdam

- 28) Op dit moment telt het complex vier verschillende dakbedekkingen; betonpannen, orangerode OVH-pannen, zinken losanges in ruitdekking en leien. Oorspronkelijk waren alle dakvlakken voorzien van orangerode Opnieuw Verbeterde Hollandse pannen, waarbij de onderste pannen knikpannen waren en de randoplossingen met kantpannen waren uitgevoerd.

- 29) De dakvlakken van de schoolvleugel zijn voorzien van dakramen, die dateren van de verbouwing van de kapruimte tot zolder in 2000.

- 30) De muur om het schoolplein stamt uit 1990. Oorspronkelijk waren het schoolplein en de schooltuin ook van een gemetselde muur voorzien, die ook ruwweg op dezelfde plek als de huidige stond. De oorspronkelijke muur was aan de bovenzijde voorzien van decoratief smeedwerk.

Zwartewaalstraat 38 in 1930. (collectie Stadsarchief Rotterdam)

- 31) Over het transformatorgebouw is vrij weinig bekend. Het staat op hetzelfde perceel als de school, maar staat op de stichtingstekeningen alleen op de situatietekening weergegeven. Het wordt verder niet in de bouwplannen vermeld. De uitvoering doet denken aan de school, maar is niet gelijk. Het gebouw is waarschijnlijk rond dezelfde periode als het schoolcomplex opgetrokken, maar behoort niet tot het ontwerp daarvoor.

Interieur

- 1) De plattegrond van de ondersteunende ruimten van de gymzaal verschilt sterk van de oorspronkelijke situatie, wat het directe gevolg is van de verbouwing in 1973.
- 2) In ieder geval de trapopgang van de kelder beschikt nog over oorspronkelijke vloertegels. De tegels in de kelder zelf konden door de waterstand niet beoordeeld worden.
- 3) De entree staat nu in open verbinding met zowel het hoofdtrappenhuis als de naar de lokalen leidende gang. Oorspronkelijk diende de entree alleen als ingang voor de school op de verdieping en was het een voorportaal voor het trappenhuis. Alle witte wandtegels hier is van latere datum.

- 4) De verbindingsgang tussen de entree en de centrale gang op de begane grond van de schoolvleugel was oorspronkelijk een open galerij en werd in 1972 bij het interieur gevoegd. Het wandtegelwerk zal van deze verbouwing dateren. De pui met de dubbele deur tussen de verbindingsgang en de centrale gang staat op de plaats van de oorspronkelijke hoofdentree van de school op de begane grond. Het feit dat het kozijn nog met granieten neuten en een dito dorpel is uitgevoerd, laat zien dat de pui in de kern nog bestaat uit het oude deurkozijn dat de ingang tot de school vormde. De deuren zijn wel vervangen.

- 5) De spreekkamer die zich oorspronkelijk naast de entree van de school op de begane grond bevond, had volgens het bestek vaste kasten en een relatief hoog afwerkingsniveau. Deze elementen zijn op enig moment uit het zicht verdwenen of gesloopt.

- 6) De centrale gang op de begane grond en alle daaraan grenzende kleednissen en toiletten zijn bekleed met uit de bouwtijd stammende wandtegels, inclusief plinten.

- 7) Vrijwel alle binnendeurkozijnen en binnendeuren aan de centrale hal stammen nog uit de bouwtijd. De bossingpanelen zijn op enig moment voorzien van beplating.

- 8) In de wand tussen de centrale gang en de lokalen is steeds bij ieder lokaal een deur geflankeerd door twee hoog geplaatste ramen aanwezig. Het noordwestelijke lokaal op de begane grond is op enig moment gesplitst in twee kantoren, wat terug te zien is in het feit dat er hier twee deuren in de gangwand aanwezig zijn.

- 9) De centrale gang op de begane grond is voorzien van minimaal twee lagen linoleum. De kans dat de oorspronkelijke tegelvloer zich hier nog onder bevindt is groot.

- 10) De meeste lokalen beschikken nog over de oorspronkelijke vaste kasten, die ook een rol speelden in het luchtverversingssysteem van het gebouw. Ook de deuren in de wanden tussen de lokalen onderling zijn in de meeste lokalen nog aanwezig.

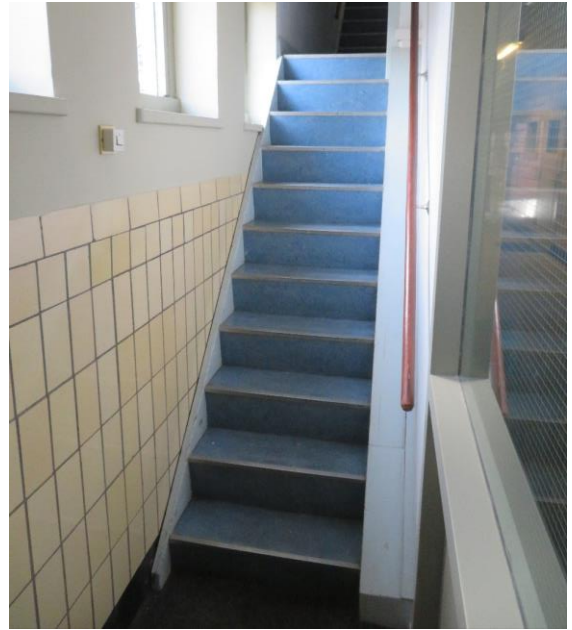
- 11) De pui halverwege de centrale gang op de begane grond sluit matig aan op de wanden en het plafond, wat in combinatie met de uitvoering ervan laat zien dat het een latere toevoeging betreft.

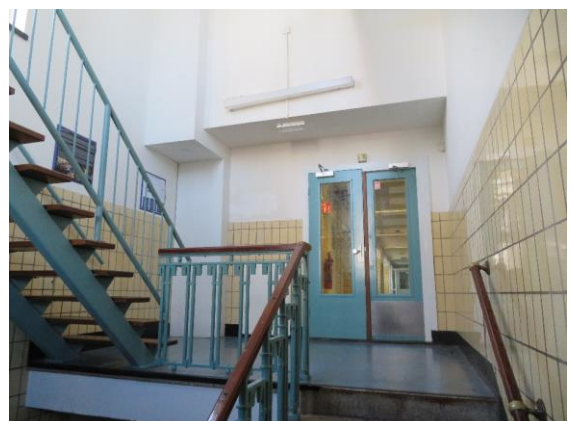
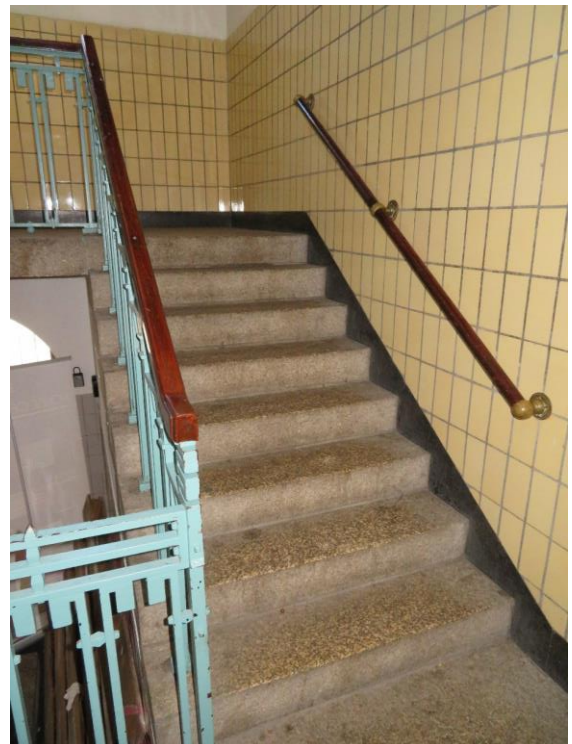
- 12) Verspreid door het pand zijn de oorspronkelijke, in Belgisch hardsteen (ook wel Escauzijnse steen) uitgevoerde vensterbanken nog aanwezig.

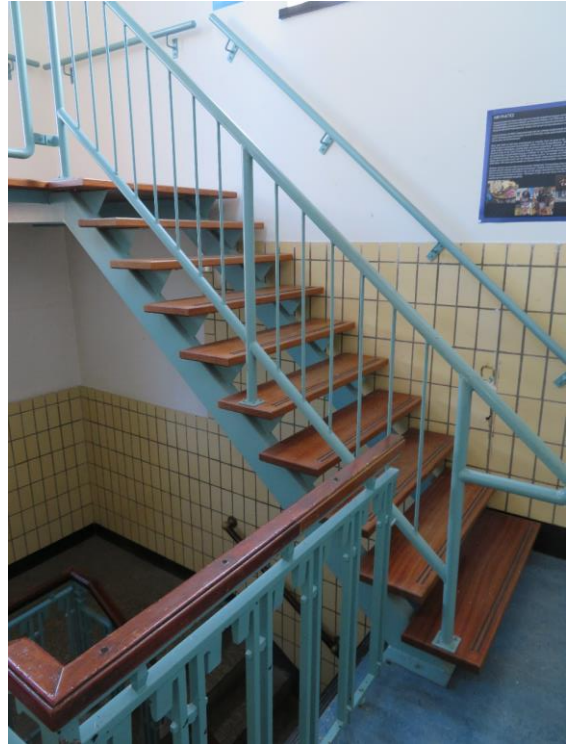
- 13) In 1942 heeft men een smal noodtrappenhuis aangebracht. Dat het trappenhuis een toevoeging is, is onder andere te herkennen aan het feit dat de trap moeizaam aansluit op de plattegrond- en gevelindeling. Ook het tegelwerk is hier onregelmatiger aangebracht. De pui tussen de trap en de centrale gang moet gezien de detaillering een nog recentere toevoeging zijn geweest.

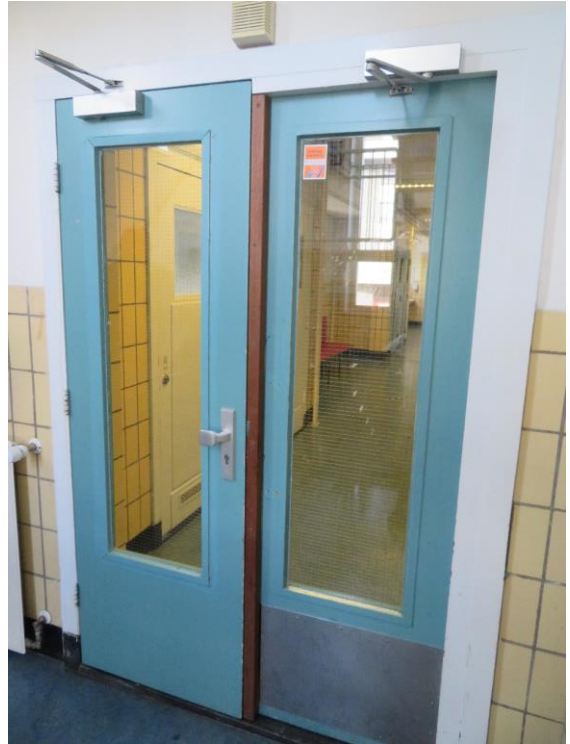
- 14) Het hoofdtrappenhuis is vrij intact bewaard gebleven en beschikt over de oorspronkelijke tegellambrisering met plint, granieten trappen en bordessen, smeedijzeren balustraden en houten leuning.

- 15) De trap naar de zolder is een toevoeging uit de verbouwing in 2000, toen een deel van de kapruimte tot zolder werd verbouwd. De toevoeging is duidelijk te herkennen aan de afwijkende detaillering en de vrij grove wijze waarop de balustrade is onderbroken.

- 16) Het deurkozijn tussen het trappenhuis en de centrale gang op de eerste verdieping is nog oorspronkelijk, maar de deuren zijn op enig moment vervangen.

- 17) De centrale gang op de eerste verdieping is in hoofdlijnen gelijk aan die op de begane grond en beschikt eveneens over oorspronkelijk wandtegелwerk, plinten, binnendeurkozijnen en binnendeuren.

- 18) In de oorspronkelijke toestand beschikte de spreekkamer in de noordwestelijke hoek van de eerste verdieping over een voorhalletje. Op enig moment zijn de spreekkamer en de voorhal samengevoegd en is er tussen de centrale gang en de voorhal een pui geplaatst.

- 19) De pui halverwege de centrale gang op de begane grond sluit matig aan op de wanden en het plafond, wat in combinatie met de uitvoering ervan laat zien dat het een latere toevoeging betreft.

- 20) De kleednissen in de centrale gang op de eerste verdieping zijn plaatselijk nog voorzien van restanten van de getimmerde kindergarderobes die hier hingen.

- 21) In de centrale gang op de eerste verdieping is een werkkast gemaakt, die duidelijk herkenbaar is omdat deze niet in het stramien ligt en niet voorzien is wandtegels. Het oorspronkelijke wandtegels loopt in de ruimte op de binnenzijde van de gevel wel door.

- 22) Een van de kleednissen in de gang op de eerste verdieping is lang van de gang afgeschermd geweest en heeft daardoor geen linoleum als vloerwerking. Op deze plaats is daardoor de oorspronkelijke tegelvloer te zien. Het is zeer waarschijnlijk dat de tegelvloer nog onder het linoleum van beide centrale gangen doorloopt.

- 23) Daar waar de noodtrap uit 1942 aansluit op de centrale gang op de eerste verdieping staat een pui uit een recenter verleden.

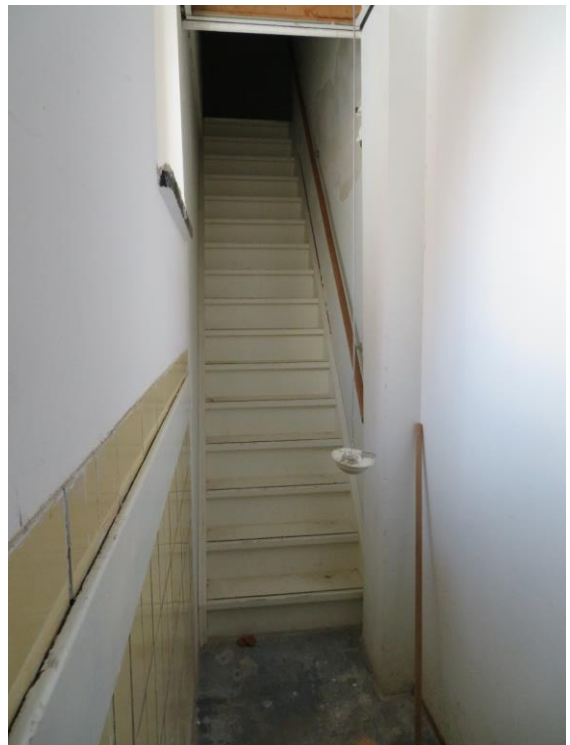
- 24) De gang op de eerste verdieping eindigt nu aan de zuidoostzijde tegen een later toegevoegde witte wand. Aan de andere wand loopt de weer gang door, tot aan de zuidoostgevel.

- 25) De zuidoostelijke berging op de eerste verdieping bevatte oorspronkelijk de ladder naar de kapruimte.

- 26) Nabij het zuidoostelijke einde van de centrale gang op de eerste verdieping is een deuropening dichtgezet. Oorspronkelijk was hierachter een toilet; thans is hier een trap naar de kapruimte aanwezig.

- 27) Nabij het zuidoostelijke einde van de centrale gang op de eerste verdieping zijn twee toiletten samengevoegd. De scheidingswand is daarbij verwijderd en het wandtegелwerk is vervangen.

- 28) De zolder wordt gevormd door een inbouwpakket dat bij de verbouwing in 2000 is aangebracht en wellicht in afwijking van de vergunningstekeningen of op een later moment moet zijn uitgebreid. Oorspronkelijk was hier een kapruimte, die in beginsel niet beloopbaar was.

- 29) De kapconstructie van de schoolvleugel is nog geheel oorspronkelijk.

Conclusie bouwgeschiedenis

Aan het begin van de tweede kwart van 20^e eeuw breidde Rotterdam zich sterk uit in het gebied tussen het voormalige dorp Charlois en de woonwijken op het voormalige schiereiland van Feijenoord. Rekening houdend met de daardoor toenemende vraag naar onderwijs in het gebied, werd in het stedenbouwkundige plan voor de nieuwe woonwijken een reeks scholen opgenomen. De ontwerpen voor de individuele scholen werden opgesteld door de dienst Gemeentewerken, vanaf 1924 onder leiding van architect eerste klasse Ad van der Steur. De ontwerpen kwamen onder zijn verantwoordelijkheid tot stand, maar werden waarschijnlijk voornamelijk door de architecten Johannes Poot Jr. en Walter Dahlen uitgewerkt.

Hoewel iedere school door zijn stedenbouwkundige inpassing, grootte en gebruik uniek was, is er door stilistische kenmerken sprake van een duidelijk herkenbaar ensemble. De scholen kenmerkten zich door een strak, vrij sober ontwerp in de stijl van het zakelijk expressionisme, met massieve gevels in vaak bonte stenen en grote, met pannen bedekte dakvlakken. Zware raamkozijnen, een plavuizenrand bij de goten en kantpannen vormden strakke lijnen waarmee de vlakken omljnd werden. Andere specifieke ontwerpelementen waren de toepassingen van Vlaamse gevels, rechthoekige ramen met een roedenverdeling, getoogde toegangen en verticale bouwvolumes die de locatie van de hoofdentrees benadrukten. Door de situering van een of meerdere schoolpleinen kwam het gebouw vaak vrij in zijn omgeving te staan en vormden de pleinen een overgang tussen de publiekstoegankelijke ruimte en de school. In tegenstelling tot de vroegere scholen uit de 19^e eeuw kregen ze een vaak een markante plaats in het stedenbouwkundige plan, waardoor de scholen een representatief onderdeel van de omgeving en een ijkpunt in de wijk gingen vormen.

Het scholencomplex aan de Zwartewaalstraat lag in de Tarwewijk, een wijk die eind jaren '20 en begin jaren '30 tot ontwikkeling kwam. De plannen voor het complex dateerden uit 1928 en 1929 en behelsden de huisvesting van vijf scholen en twee gymnastiekscholen. De uitwerking van het complex was van de hand van Walter Dahlen en werd verdeeld over twee bestekken. Het thans onderzochte deel vormt de noordwestelijke helft van het complex en bestond uit een schoolvleugel en een gymnastiekschool. De vleugels stonden haaks op elkaar en beschikten over een ommuurd schoolplein annex schooltuin.

De gymnastiekschool bestond uit een gymzaal met enkele ondersteunende ruimten zoals een toestellenberging en een kleedruimte. De schoolvleugel kreeg twee bouwlagen onder een zolder. Een deel was onderkelderd. De plattegrondindeling was volgens het corridor-principe, waarbij de lokalen naast elkaar aan een centrale gang gesitueerd waren. In de schoolvleugel werden twee scholen gesitueerd: op de begane grond de school voor het Gewoon Lager Onderwijs "A154" en op de verdieping de school voor het Uitgebreid Lager Onderwijs "B11". De gymnastiekschool werd gedeeld. Hoewel de scholen in verticale zin aan elkaar grensden, opereerden ze individueel; er waren separate ingangen en geen doorgangen.

Het exterieur werd vormgegeven in de kenmerkende zakelijk expressionistische stijl waarin de in deze periode door Gemeentewerken ontworpen scholen op Zuid allemaal werden ontworpen. Tot het markantste onderdeel behoorde de toren, die de hoofdingangen van de scholen markeerde. De aanbesteding van het noordwestelijke deel van het schoolcomplex vond plaats in september 1929 en de opening van de scholen was op 15 november 1930.

Het complex heeft in de loop der jaren meerdere verbouwingen ondergaan, waarvan de meeste pragmatisch van aard waren en inspeelden op de veranderende eisen van de gehuisveste scholen. Tot de meest ingrijpende wijzigingen behoren twee verbouwingen uit de jaren '70. In 1972 was de gehele schoolvleugel reeds in gebruik bij één school en werd er voor gekozen de galerij op de begane grond, die in de oorspronkelijke situatie toegang bood tot de school, bij het gebouw te voegen. Op dat moment was er reeds een doorbraak gemaakt tussen het hoofdtrappenhuis en de

galerij, waardoor de begane grond en de eerste verdieping intern met elkaar waren verbonden. Kort daarna volgde een grote verbouwing van de gymnastiekschool, waarbij op de binnenplaats een aanbouw werd gesitueerd en de galerij, die vroeger de binnenplaats met de straat verbond, werd dichtgezet. Bij de verbouwing werd het gedeelte met de kleedkamers en de andere ondersteunende ruimten geheel opnieuw ingedeeld en werd ook de gevelindeling aangepast. Een andere grote wijziging was de verbouwing van een deel van de kapruimte tot volwaardige zolder in 2000, waarvoor ook twee nieuwe trappen werden aangebracht. Verder heeft het exterieur gedurende een of meerdere verbouwingen diverse wijzigingen ondergaan. Onder andere werden de oorspronkelijke pannen vervangen, werden er andersoortige dakbedekkingen geïntroduceerd en werd het gootdetail aangepast. Ook werden de gevelinvullingen gemoderniseerd door het vervangen van deuren door nieuwe en het vervangen van ramen door vast glas of aluminium.

Het gebouw is lang in gebruik geweest bij de school voor Buitengewoon Lager Onderwijs (B.L.O.) “Sonnevanck”, die het gebouw recentelijk heeft verlaten. Het gebouw is niet meer in eigendom van de gemeente Rotterdam, maar van de Rotterdamse scholenorganisatie Stichting BOOR, die voornemens is het pand te restaureren en verbouwen, zodat het opnieuw als school in gebruik genomen kan worden. In afwachting daarvan heeft het gebouw een tijdelijke functie.

Globale waardenstelling en aanbevelingen

Het schoolcomplex aan de Zwartewaalstraat 28 is in 2007 ingeschreven in het register van rijksmonumenten. In bijlage 1 is de redengevende beschrijving bij dit aanwijzingsbesluit opgenomen.

Het vastleggen van de waardenstelling van het pand geschiedt volgens de Richtlijnen voor Bouwhistorisch Onderzoek 2009 en bestaat uit een externe en een interne waardenstelling.

Externe waardenstelling

De externe waardenstelling geschiedt volgens de volgende vijf aspecten:

- algemene historische waarden;
- stedenbouwkundige of ensemblewaarden;
- architectuurhistorische waarden;
- bouwhistorische waarden;
- gebruikshistorische waarden.

Elk van deze aspecten wordt, voor zover relevant, getoetst aan de hand van de criteria gaafheid, authenticiteit en zeldzaamheid. Bij het opstellen van de waardering wordt geen rekening gehouden met de bouwtechnische toestand, gebruikersbelangen, eventuele ontwerpoverwegingen of financiële aspecten.

Algemene historische waarden

Het pand heeft een hoge algemene historische waarde als tastbare herinnering aan de sociaal-economische ontwikkeling van de stad Rotterdam en de Tarwewijk in Charlois in het bijzonder, alsmede aan de ontwikkeling van het onderwijs aan kinderen in het Interbellum.

Stedenbouwkundige of ensemblewaarden

Het gebouw is door zijn omvang en vrijstaande ligging markant gesitueerd. Deze rol van het schoolgebouw is in het stedenbouwkundige plan voor de wijk ook nadrukkelijk nagestreefd. Het gebouw vertegenwoordigt daardoor een hoge stedenbouwkundige waarde. Het gebouw heeft verder een hoge ensemblewaarde als onderdeel van een ensemble met andere schoolgebouwen die in dezelfde bouwperiode onder leiding van architect Ad van der Steur tot stand zijn gekomen, maar ook met schoolgebouwen uit eerdere en latere perioden. Tot slot is er uiteraard een directe samenhang met het zuidoostelijke gedeelte van het complex, aan de Zwartewaalstraat 38.

Architectuurhistorische waarden

Het gebouw heeft een hoge architectuurhistorische waarde als onderdeel van het oeuvre van de dienst Gemeentewerken en de daar werkzame architecten Ad van der Steur, Johannes Poot Jr. en Walter Dahlen. Het gebouw heeft een zorgvuldige en afgewogen architectonische detaillering in een zakelijk expressionistische stijl, die typisch en zeer herkenbaar is voor de scholen die Gemeentewerken in deze periode voor de nieuwe wijken op de zuidelijke Maasoever ontwierp. De opzet van het gebouw past in de typologie van het reeds langere tijd gangbare corridormodel. De vrijstaande positie aan het schoolplein plaatst het pand duidelijk in de periode waarin het pand gebouwd werd, en waarin het belang dat werd gehecht aan goed onderwijs zich nadrukkelijk ontwikkelde. Zowel het exterieur als het interieur zijn overwegend gaaf bewaard gebleven en houden de tastbare herinnering aan de oorspronkelijke opzet van het gebouw levend. Ook om deze redenen heeft het gebouw een hoge architectuurhistorische waarde. Beperkende elementen voor de waardering zijn de latere aanpassingen die het gebouw heeft ondergaan en die hebben geleid tot een verarming van de fijnere detaillering. In de gevels betreft dit bijvoorbeeld de vervanging van de ramen in een ander materiaal en zonder roedeverdeling, het vervangen van de geprofileerde deuren door vlakke deuren en het dichtzetten van de galerij. In de dakvlakken gaat het om de vervanging

van de oorspronkelijke dakpannen door andersoortige pannen en dakbedekking, alsmede om de aanpassing van het gootdetail en de aansluiting van gevels op daken door de toevoeging van een klassiek geprofileerde boei. In het interieur betreft dit onder andere de beplating waarmee binnendeuren zijn vlakgemaakt, de verlaagde plafonds die verspreid door het pand aanwezig zijn en de pragmatische toevoegingen van afwerkingen en wanden die het oorspronkelijke beeld verstoren.

Bouwhistorische waarden

Het gebruik van materialen als graniet, keramische elementen, gevlamde bakstenen en geglazuurde tegels plaatsen het pand duidelijk in de bouwperiode en vormen herkenbare elementen uit de ontwerpstyl van de dienst Gemeentewerken uit het Interbellum. Het enigszins sobere, plastische ontwerp wordt door kostbare toevoegingen van decoratief smeedijzer, kant- en knikpannen, bijzondere kozijn- en raamuitvoeringen en elementen in natuursteen en bouwaardewerk een rijk geheel. Het pand vertegenwoordigt op bouwhistorisch gebied daarom een hoge cultuurhistorische waarde.

Gebruikshistorische waarden

Het gebouw vertegenwoordigt een hoge gebruikshistorische waarde als gaaf bewaard gebleven voorbeeld van een schoolgebouw uit het tweede kwart van de 20^e eeuw. Het ontwerp conform het gangbare corridormodel is representatief voor de bouwperiode en bevat herkenbare aandachtspunten waaraan op dat moment belang werd gehecht voor een goede leeromgeving: goed geventileerde lokalen, grote daglichtopeningen en ruimte voor lichamelijke beweging.

Interne waardenstelling

De interne waardenstelling is op de tekeningen in bijlage 2 gedetailleerd weergegeven. Hieruit is herleidbaar welke delen van het gebouw welke cultuurhistorische waarde vertegenwoordigen, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de volgende waarden:

- Hoge cultuurhistorische waarde (blauw aangeduide onderdelen): behoud noodzakelijk
- Positieve cultuurhistorische waarde (groen): behoud wenselijk
- Onbekend (paars): Nader onderzoek wenselijk
- Indifferentie cultuurhistorische waarde (geel): behoud niet noodzakelijk

Waardenstelling exterieur bouwmassa

De oorspronkelijke onderdelen van het exterieur van het pand, waaronder de gevels en de daken, hebben een hoge cultuurhistorische waarde als drager van het oorspronkelijke ontwerp. Latere wijzigingen zoals de aanpassing van de gevelindeling bij de entree van de gymnastiekschool of de wijze waarop de galerij naast de hoofdingang is dichtgezet zijn niet van waarde. Hetzelfde geldt voor toevoegingen, zoals de aanbouw van de gymnastiekschool en de toegevoegde gevel- en dakopeningen. De muur om het schoolplein is integraal vervangen en sluit niet geheel aan bij het oorspronkelijke ontwerp, waardoor ook deze van een indifferente waarde is. De latere bouwkundige aanpassingen, zoals de vervanging van de dakbedekkingen, ramen en deuren en de toevoegingen van boeidelen zijn eveneens van indifferente cultuurhistorische waarde. Doordat deze het beeld op het oorspronkelijke ontwerp vertroebelen en leiden tot een verarming van de zorgvuldige architectuur van het gebouw is hiervoor zelfs sprake van een negatieve waarde voor het monument. Oorspronkelijke onderdelen die bij deze wijzigingen zijn hergebruikt en mogelijk nog redelijk intact aanwezig zijn, zoals de kozijnen, zijn nog wel van een hoge cultuurhistorische waarde als restanten van het oorspronkelijke ontwerp en dragers van bouwhistorische sporen. Het is nog niet bekend of de oorspronkelijke smeedijzeren lantaarn in de noordwestgevel zich nog achter de huidige beplating bevindt, daarom heeft deze gevelinvulling vooralsnog een onbekende cultuurhistorische waarde.

Het transformatorgebouw aan de noordwestzijde van het perceel is waarschijnlijk in dezelfde periode als het scholencomplex gebouwd, maar maakte geen onderdeel uit van het bouwplan. Als zodanig is het gebouw niet meegenomen in de waardenstelling.

Waardenstelling interieur

Alle oorspronkelijke gebouwonderdelen, zoals de bouwkundige hoofdstructuur van wanden en vloeren, gemetselde rookgas- en ventilatiekanalen, kapconstructies en schoorstenen alsmede de nog bewaard gebleven interieurelementen en -afwerkingen zijn in basis van hoge cultuurhistorische waarde, omdat deze de tastbaar bewaard gebleven herinnering aan het gebruik van het pand vormen en een hoge bouw- en architectuurhistorische waarde hebben. Oorspronkelijke gebouwonderdelen die niet direct bijdragen aan de beleving van het oorspronkelijke ontwerp, zoals de trap in de kelder en de scheidingswanden in secundaire vertrekken zoals de toiletten hebben een positieve cultuurhistorische waarde. Onderdelen die aan latere wijzigingen toebehoren zijn van een indifferente cultuurhistorische waarde, zoals het interieur van de uitbreiding van de gymnastiekschool of de verbouwing van de kapruimte tot zolder. Een uitzondering daarop wordt gevormd door de in de Tweede Wereldoorlog toegevoegde noodtrap -inclusief de nooduitgang-, die refereert naar het gebruik van het pand in deze roerige jaren. Ondanks het feit dat deze trappen en de nooduitgang wel conflicteren met het oorspronkelijke ontwerp, vertegenwoordigen ze een positieve cultuurhistorische waarde. Nog uit de bouwtijd daterende afwerkingen, zoals de nog verspreid aanwezige wand- en tegelvloeren zijn in beginsel van een hoge cultuurhistorische waarde. Wanneer deze zich in minder belangrijke vertrekken bevinden, zoals de toiletten zijn deze van een positieve cultuurhistorische waarde. De vloerafwerkingen in de centrale gangen en bijruimten hebben een onbekende waarde omdat het waarschijnlijk, maar niet met zekerheid te zeggen is dat de oorspronkelijke tegelvloer zich nog onder het huidige linoleum bevindt. Aangetroffen oorspronkelijke tegelvloeren in de centrale gangen hebben een hoge cultuurhistorische waarde, die in de toiletten en andere secundaire vertrekken een positieve cultuurhistorische waarde.

Aanbevelingen

Achter de huidige, niet-monumentale afwerkingen van het pand bevinden zich naar mogelijk nog thans buiten beeld gebleven bouwsporen. Het is aan te bevelen om een aanvullende inspectie naar bouwhistorische sporen te doen op het moment dat er bij toekomstige wijzigingen niet-monumentale afwerkklagen verwijderd worden en er aanpassingen voorzien zijn aan de achterliggende constructies, zoals de verlaagde plafonds, de linoleum vloerafwerkingen in de centrale gangen en de beplatingen op de verschillende binnendeuren.

Er waren nog geen tekeningen van de bestaande toestand beschikbaar, waardoor de waardenstellingstekeningen op een onderlegger van samengesteld archiefmateriaal zijn vervaardigd. Het zou daarom kunnen zijn dat de waardenstellingstekeningen niet geheel met de bestaande toestand overeenkomen.

Bronnen en fotoverantwoording

Literatuur:

- A. van der Schoor; De dorpen van Rotterdam. Van ontstaan tot annexatie; Rotterdam, 2013
- P. van de Laar / M. van Jaarsveld, Historische atlas van Rotterdam, 2015
- J. Nieuwenhuis, Mensen maken een stad, 1955
- A. Bruinzeel / D. Mout / J. van den Berg, Het Charlois van Toen, 1985
- P. Opmeer, Charlois 100 jaar Rotterdam, 1995
- R. Stenvert, Monumenten in Nederland, 2004
- A. Gielen, Ad van der Steur (1893-1953), 2002
- J. de Graaf, Architectuur en stedenbouw in Rotterdam 1850-1940, 1997
- J.A.C. Tillema, Johannes Poot

Websites:

- www.delpher.nl
- www.topotijdreis.nl

Geraadpleegde archieven en instanties:

- Stadsarchief Rotterdam
- Archief Openbare Werken / Dienst van Gemeentewerken Rotterdam

Bronvermelding illustraties en foto's staan onder de desbetreffende afbeeldingen beschreven.
Overige illustraties en foto's door de auteurs.

Bijlage 1: Redengevende beschrijving

Complexnummer: 529864

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Complexnaam

Scholencomplex Zwartewaalstraat

Aantal complexonderdelen

3

Monumentnummers van complexonderdelen

529865, 529866, 529867

Woonplaats

Rotterdam

Gemeente

Rotterdam

Provincie

Zuid-Holland

Locatie van het hoofdoject

Hoogvlietstraat 43, 3081 ST te Rotterdam

Complexomschrijving

Complexomschrijving

Inleiding

SCHOLENCOMPLEX "Zwartewaalstraat", gebouwd in twee fasen (1928-1929/1929-1930) in Zakelijk Expressionistische stijl. Het complex bestaat uit 3 onderdelen: 1) Een SCHOOLGEBOUW, oorspronkelijk gebouwd als dubbele school voor Gewoon Lager Onderwijs (GLO) annex bewaarschool (1928-1929); 2) Een SCHOOLGEBOUW, oorspronkelijk gebouwd als dubbele GLO-school (1929-1930); 3) Een GYMNASIEKGEBOUW. Het scholencomplex is ontworpen binnen de Rotterdams Dienst Gemeentewerken, Hoofdafdeling III Stadsuitbreiding en Gebouwen, waar A. van der Steur op dat moment afdelingshoofd was. Als uitvoerende architecten waren respectievelijk J. Poot jr. en W. Dahlen betrokken. Onder Van der Steurs verantwoordelijkheid kwam in deze periode een groot aantal nieuwe scholen tot stand in Rotterdam, die door hun karakteristieke architectuur en de complexmatige aanleg vaak een opvallende positie innemen in de stad. Het scholencomplex is centraal gelegen in de Tarwewijk en gesitueerd op een rechthoekig terrein, waarbij de verschillende vleugels drie rechthoekige speelterreinen omsluiten.

N.B. De kozijnen zijn tijdens een renovatie in 1997 vervangen door houten kozijnen zonder roedenverdeling.

Omschrijving

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Het scholencomplex bestaat uit twee rechthoekige vleugels parallel aan de Zwartewaalstraat, die door middel van een hek met elkaar verbonden zijn; een bewaarschool aan de Hoogvlietstraat met een L-vormige plattegrond die hier haaks op staat en twee gekoppelde gymnastieklokalen met een U-vormige plattegrond, haaks op de hoofd vleugel. Het complex wordt gekenmerkt door twee torens aan de uiteinden van elk der schoolgebouwen. De scholen zijn opgetrokken in baksteen en hebben zadeldaken met rode pannen, houten bakgoten en schoorstenen dwars op de nok. De houten vensterkozijnen - merendeels vierkant en in oorsprong met roedenverdeling - zijn voorzien van bakstenen waterdorpels met ver uitstekende hoekstenen. In de kappen bevinden zich hoger doorgetrokken puntgevels met ingestoken zadeldaken.

Waardering

Scholencomplex "Zwartewaalstraat", van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische, cultuurhistorische, typologische, stedenbouwkundige en ensemblewaarde. Tevens van belang als karakteristiek voorbeeld van het complexmatige schooltype dat tot stand kwam onder de verantwoordelijkheid van architect A. van der Steur in de periode dat hij chef was van de Hoofdafdeling III Stadsuitbreiding en Gebouwen van de Rotterdamse Dienst Gemeentewerken.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 529865

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	23 april 2007
Kadaster deel/nr	82977/110

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*				
Rotterdam	Rotterdam	Zuid-Holland				
Straat*	Nr*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Hoogvlietstraat	43		3081 ST	Rotterdam		
Hoogvlietstraat	25		3081 ST	Rotterdam		
Zwartewaalstraat	38		3081 HZ	Rotterdam		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel		
Charlois	G			6135		

Omschrijving**

Inleiding

SCHOOLGEBOUW naar zakelijk-expressionistisch ontwerp van J. Poot jr. en W. Dahlen, deel uitmakend van het scholencomplex "Zwartewaalstraat", in 1928-1929 gebouwd als dubbele school voor Gewoon Lager Onderwijs annex bewaarschool en gesitueerd op het zuidoostelijke deel van het terrein.

Omschrijving

Het schoolgebouw bestaat uit drie geschakelde rechthoekige vleugels; één parallel aan de Zwartewaalstraat, één parallel aan de Hoogvlietstraat en één dwars hierop die deze twee verbindt. De vleugel aan de Zwartewaalstraat omvat twee bouwlagen en de overige vleugels één bouwlaag. Het gebouw is voorzien van zadeldaken, gedekt met rode pannen. Tegen de zuidoostzijde van de vleugel langs de Zwartewaalstraat bevindt zich een toren met een lage uitbouw waarin zich het trappenhuis en de hoofdingang bevinden. De gevel van de GLO-school aan de Zwartewaalstraat is voorzien van een ritmering van drie terugliggende traveeën met puntgeveltjes met daarin een smal en hoog venster. De gevel bevat, op beide bouwlagen, in het midden twee maal zes vensters met aan weerszijden drie vensters. De achtergevel van deze vleugel is op de begane grond in het midden voorzien van een dubbele deur met aan weerszijden tien vensters. De verdieping bevat vier maal afwisselend twee smalle en twee bredere vensters. In de kap zijn drie terugliggende puntgeveltjes aangebracht met in elk daarvan een smal en hoog venster. De noordwestgevel van de bewaarschool heeft aan de linkerkant een puntgevel, met daarin links de hoofdingang met getoogde dubbele deur en ingangsportaal. Rechts van het portaal bevinden zich twee vensters en daarboven een hoog en smal venster. Rechts van de puntgevel bevindt zich een lager bouwvolume met

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

daarin zes vensters. De kap bevat vier lage brede vensters. De noordoostelijke gevel van de bewaarschool aan de Hoogvlietstraat heeft een ritmering van drie terugliggende puntgevels, waarbij de meest rechtse groter is dan de andere twee. De puntgevels bevatten ieder een hoog, smal venster en zijn door middel van een spaarveld visueel verbonden met een venster op de begane grond. De grotere rechter puntgevel is verbonden met een driedubbel venster, terwijl de andere twee verbonden zijn met een enkel rechthoekig venster. Links van de linker puntgevel bevindt zich respectievelijk een klein vierkant venster en rechts daarvan twee rechthoekige. Links van de middelste puntgevel bevinden zich vier rechthoekige vensters. Links van de rechter puntgevel bevinden zich vier rechthoekige vensters. De achtergevel van de bewaarschool aan de Zwartewaalstraat heeft aan de zuidoostelijke kant een terugspringend en lager bouwvolume met daarin twee grote vensters en een dubbele openslaande deur, daarboven bevinden zich drie lage vensters. De rest van de gevel bevat in het midden een getoogde deur met daartussen twee maal zeven rechthoekige vensters. Aan de rechterkant bevindt zich een poort met een hek, waarachter een deur. De kap bevat aan de rechterzijde een terugliggend puntgeveltje met daarin een smal en hoog venster. De korte gevel aan de Blankenburgstraat heeft een puntgevel en een centraal gesitueerd venster, met daarboven een dubbele deur met hijsbalk. Aan de zuidwestelijke kant van de gevel aan de Blankenburgstraat bevindt zich in de toren de hoofdingang van de GLO-school met ingangsportaal en getoogde deur. Rechts daarvan bevindt zich een symmetrisch deel dat in het midden acht hoge vensters bevat met aan weerszijden een getoogde deur. De hoek van de Blankenburgstraat en de Zwartewaalstraat wordt afgesloten door een bakstenen muur met gietijzeren traliewerk. Op de hoek bevindt zich een opslaggebouw van één bouwlaag hoog opgetrokken op een rechthoekige plattegrond onder een zadeldak met rode pannen. De noordoostzijde bevat een enkele deur; de rest van de gevels is blind.

De dubbele GLO-school bevat op de begane grond en de verdieping zes geschakelde leerlokalen met grote vensters aan de (westelijke) voorgevelzijde. Aan de (oostelijke) achterzijde bevindt zich de gang met kleednissen. De lokalen zijn aan de gangzijde voorzien van kleinere vensters. Op de begane grond bevindt zich in het midden van de gang een dubbele deur die toegang biedt tot het speelterrein achter het gebouw. De bewaarschool bevat vijf in een L-vorm geschakelde speelleerlokalen, waarbij in de hoek de keuken, trap en toiletruimte zijn gesitueerd. Aan het einde van de lange zijde van de L bevindt zich een speellokaal. De lokalen zijn voorzien van grote vensters aan de zuidelijke en westelijke (achter)gevel. Aan de noordelijke en oostelijke zijde bevindt zich de rondlopende gang met kleednissen. Het interieur bevat in de gangen en de trappenhuizen lambriserings van geel-bruine tegels met een zwarte plint en enkele siertegels met onder andere diermotieven en schepen. De trappenhuizen bevatten trapleuningen met abstract siertraliewerk en houten leuningen.

Waardering

Uit 1928-1929 daterend schoolgebouw in zakelijk-expressionistische trant als beeldbepalend en historisch-functioneel onderdeel van het scholencomplex "Zwartewaalstraat" van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische, cultuurhistorische, typologische, stedenbouwkundige en ensemblewaarde. Tevens van belang als karakteristiek voorbeeld van het complexmatige schooltype dat tot stand kwam onder de verantwoordelijkheid van architect A. van der Steur in de periode dat hij chef was van de Hoofdafdeling III Stadsuitbreiding en Gebouwen van de Rotterdamse Dienst Gemeentewerken.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Onderwijs en wetenschap

Functie

Schoolgebouw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 529866

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	23 april 2007
Kadaster deel/nr	82977/60

Woonplaats*	Gemeente*	Provincie*				
Rotterdam	Rotterdam	Zuid-Holland				
Straat*	Nr*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Hoogvlietstraat	29		3081 ST	Rotterdam		
Zwartewaalstraat	28		3081 HZ	Rotterdam		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding	Grondperceel		
Charlois	G			6135		
Charlois	G			6134		

Omschrijving**

Inleiding

SCHOOLGEBOUW, naar zakelijk-expressionistisch ontwerp van J. Poot jr. en W. Dahlen, deel uitmakend van het scholencomplex "Zwartewaalstraat", in 1929-1930 gebouwd als dubbele bewaarschool en gesitueerd op het noord-westelijke deel van het terrein.

Omschrijving

Het schoolgebouw is opgetrokken op een rechthoekige plattegrond en telt twee bouwlagen onder een zadeldak met rode pannen. De school is opgetrokken in baksteen en bevat houten vensterkozijnen. De voorgevel aan de Zwartewaalstraat bevat drie terugliggende puntgeveltjes in de kap, met daarin smalle en hoge vensters. Beide bouwlagen bevatten in het midden twee maal zes vensters en drie vensters aan weerszijden. De vensters ter hoogte van de begane grond hebben een smaller ondervenster zonder roedenverdeling met een breder vierledig 'bovenlicht' met roedenverdeling. De vensters op de verdieping zijn zesledig en voorzien van roedenverdeling. Aan de noordwestelijke kant bevindt zich de toren met de lage uitbouw. De uitbouw bevat twee rondbogen en de toren bevat een hoog en smal venster. De toren bevat op de begane grond een enkele deur en op de verdieping een smal en hoog venster. De uitbouw bevat een enkele deur. De gevel die naar de Hoogvlietstraat is gekeerd is symmetrisch opgebouwd met twee terugliggende puntgeveltjes. De begane grond bevat een rij van 29 rechthoekige vensters, die aan de onderzijde verbonden zijn door middel van een doorlopende onderdorpel en aan de bovenzijde door middel van een doorlopende waterlijst. De verdieping bevat vier maal afwisselend twee smalle en drie bredere vensters. De hoek van de Hoogvlietstraat en de Gaesbeekstraat wordt afgesloten door middel van een bakstenen muurtje met aan de Gaesbeekstraat een opslaggebouwtje van één bouwlaag hoog, opgetrokken op een rechthoekige plattegrond

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

onder een zadeldak. De noordwestelijke gevel bevat een enkele deur; de rest van de gevels is blind.

Het gebouw bevat op elke bouwlaag speelleerlokalen met grote vensters aan de (westelijke) voorgevelzijde. Aan de oostelijke zijde is de doorlopende gang met kleednissen gesitueerd, voorzien van kleinere vensters. In het interieur bevinden zich lambriseringen van gele tegels met een plint van zwarte tegels in de gangen en de trappenhuizen. Het trappenhuis bevat trapleuningen met geometrisch siertraliewerk en houten leuning.

Waardering

Uit 1929-1930 daterend schoolgebouw in zakelijk-expressionistische trant als beeldbepalend en historisch functioneel onderdeel van het scholencomplex "Zwartewaalstraat" van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische, cultuurhistorische, typologische, stedenbouwkundige en ensemblewaarde. Tevens van belang als karakteristiek voorbeeld van het complexmatige schooltype dat tot stand kwam onder de verantwoordelijkheid van architect A. van der Steur in de periode dat hij chef was van de Hoofdafdeling III Stadsuitbreiding en Gebouwen van de Rotterdamse Dienst Gemeentewerken.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Onderwijs en wetenschap

Functie

Schoolgebouw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Monumentnummer*: 529867

Status	rijksmonument
Inschrijving register*	23 april 2007
Kadaster deel/nr	82977/70

<i>Woonplaats*</i>	<i>Gemeente*</i>	<i>Provincie*</i>
Rotterdam	Rotterdam	Zuid-Holland

<i>Locatienaam</i>	<i>Locatieomschrijving</i>
BY Zwartewaalstraat 28, Rotterdam	

<i>Kadastrale gemeente*</i>	<i>Sectie*</i>	<i>Kadastraal object*</i>	<i>Appartement aanduiding</i>	<i>Grondperceel</i>
Charlois	G			6133
Charlois	G			6135

Omschrijving**

Inleiding

GYMNASTIEKGEBOUW met twee gymnastieklokalen, naar zakelijk-expressionistisch ontwerp van J. Poot jr. en W. Dahlen, deel uitmakend van het SCHOLENCOMPLEX "Zwartewaalstraat", gebouwd in twee fasen. Het eerste, meest zuidoostelijk gelegen gymnastieklokaal, is gebouwd in 1928-1929 en bij de bouw van een tweede schoolgebouw werd in 1929-1930 een tweede gymnastieklokaal toegevoegd.

Omschrijving

Het gymnastiekgebouw is opgetrokken op een U-vormige plattegrond en omvat een bouwlaag onder een zadeldak met rode pannen. Het gebouw is opgetrokken in baksteen en bevat houten vensterkozijnen met een natuurstenen onderdorpel. De gevel die is gericht op de Gaesbeekstraat wordt gedomineerd door drie grote puntgevels, met daarin telkens drie smalle, hoge vensters. De gevel aan de Hoogvlietstraat bestaat uit twee grote puntgevels met daartussen een lager gedeelte met in het midden twee lage brede vensters en aan weerszijden twee getoogde deuren. De zuidgevel die is gericht op het speelpleintje is vrijwel identiek aan die gericht op de Gaesbeekstraat met drie puntgevels met daarin smalle lange vensters, maar bevat aan weerszijden dubbele getoogde deuren. De achtergevels bevatten ieder drie maal drie smalle, hoge vensters. De plattegronden van de twee gymnastieklokalen zijn gespiegeld, waarbij zich in de vleugel aan de Hoogvlietstraat de kleed- en wasruimten bevinden terwijl zich in de dwarse vleugels de gymnastiekzalen bevinden.

Waardering

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Uit 1928-1930 daterend gymnastiekgebouw in zakelijk-expressionistische trant als historisch-functioneel onderdeel van het Scholencomplex "Zwartewaalstraat" van algemeen belang vanwege de architectuurhistorische, cultuurhistorische, typologische, stedenbouwkundige en ensemblewaarde. Tevens van belang als karakteristiek voorbeeld van het complexmatige schooltype dat tot stand kwam onder de verantwoordelijkheid van architect A. van der Steur in de periode dat hij chef was van de Hoofdafdeling III Stadsuitbreiding en Gebouwen van de Rotterdamse Dienst Gemeentewerken.

Hoofdcategorie

Cultuur, gezondheid en wetenschap

Subcategorie

Onderwijs en wetenschap

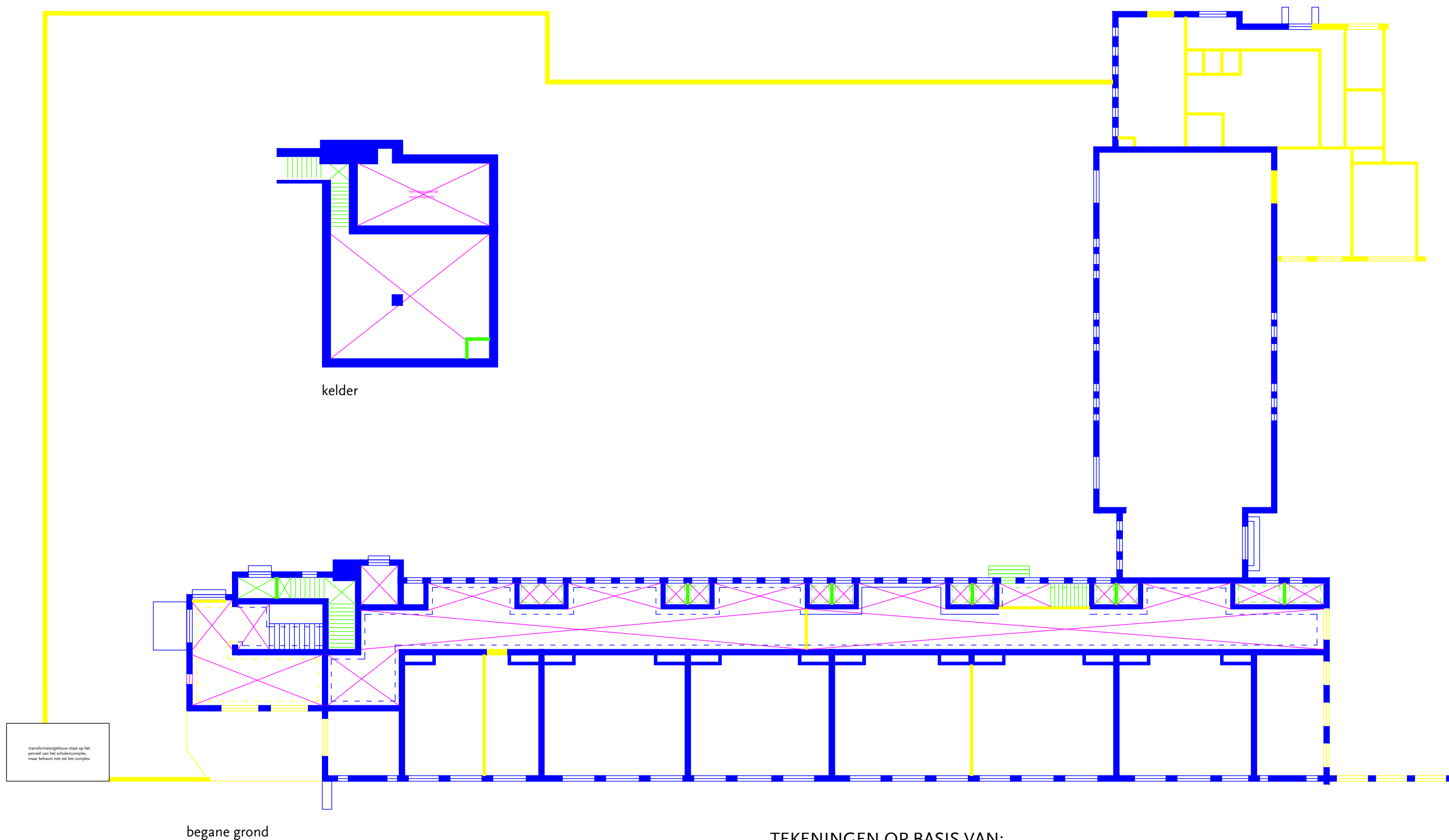
Functie

Schoolgebouw

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

Bijlage 2: Grafische weergave van de globale waardenstelling

- Hoge cultuurhistorische waarde
- Positieve cultuurhistorische waarde
- Indifferente cultuurhistorische waarde
- Cultuurhistorische waarde onbekend

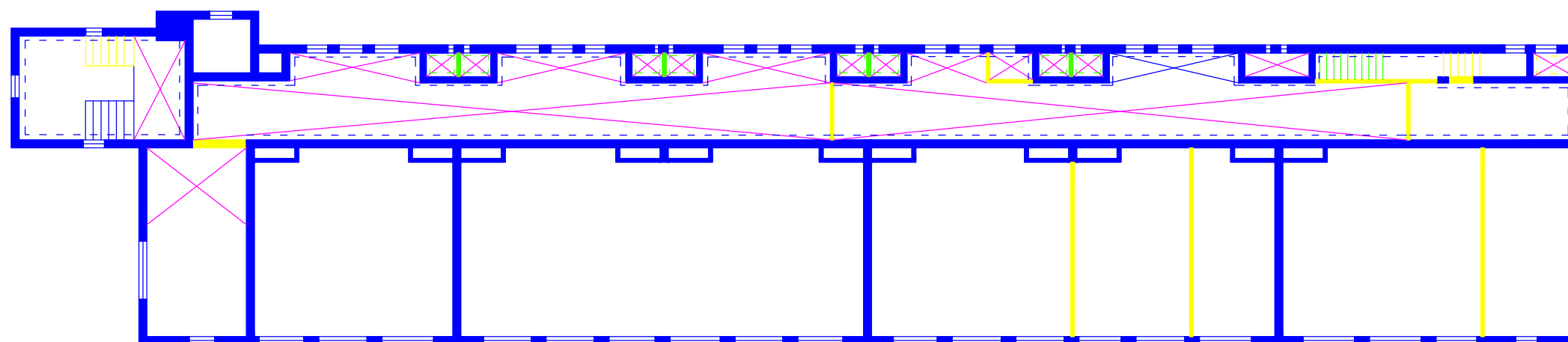
- Vloerafwerking
- Plafondafwerking
- Wandafwerking

TEKENINGEN OP BASIS VAN: Divers archiefmateriaal uit het Stadsarchief Rotterdam

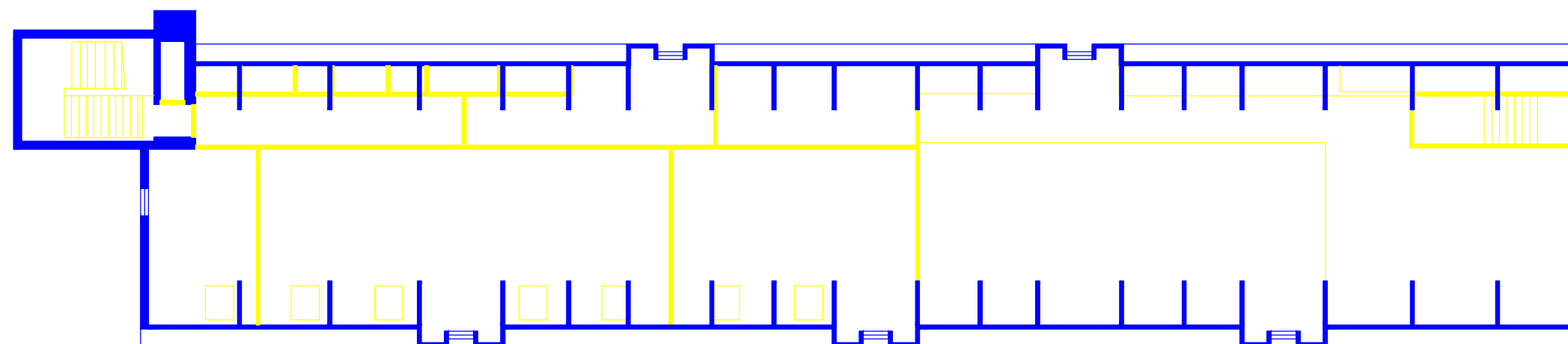
Project:	Scholencomplex Zwartewaalstraat 28, te Rotterdam		
Onderwerp:	Indicatieve waardestelling - kelder en begane grond		
Datum:	16-10-2023	Getekend:	
Formaat:	A3	Schaal:	n.v.t.
Werknummer:	771	Tekeningnummer:	I-01

Polderman
cultuurhistorie restauratie architectuur

Eendrachtsweg 67, 3012 LG Rotterdam
tel. (010) 4363250
info@bureaupolderman.nl / www.bureaupolderman.nl

eerste verdieping

zolder / kapruimte

- Hoge cultuurhistorische waarde
- Positieve cultuurhistorische waarde
- Indifferente cultuurhistorische waarde
- Cultuurhistorische waarde onbekend

- Vloerafwerking
- Plafondafwerking
- Wandafwerking

TEKENINGEN OP BASIS VAN:

Divers archiefmateriaal uit het Stadsarchief Rotterdam

Project:	Scholencomplex Zwartewaalstraat 28, te Rotterdam		
Onderwerp:	Indicatieve waardestelling - eerste verdieping en zolder / kapruimte		
Datum:	16-10-2023	Getekend:	
Formaat:	A3	Schaal:	n.v.t.
Werknummer:	771	Tekeningnummer:	I-02

Polderman

cultuurhistorie restauratie architectuur

Eendrachtsweg 67, 3012 LG Rotterdam
tel. (010) 4363250
info@bureaupolderman.nl / www.bureaupolderman.nl